

H O O G E L O O N

Schepenbank

Eveneens als aanvulling van hetgeen onder Hapert staat vermeld, het volgende. In 1311 zal Hoogeloon tot de schepenbank van Eersel hebben behoord (OB 860). In 1312 worden Hapert, Kerkcasteren en Hoogeloon expliciet tot die bank gerekend (Lat.,226). In een akte van 14 januari 1365 is sprake van goederen in de parochie van Loen en in de dingbank van Eersel (AAHHC, Doc.). In 1458 is sprake van de parochie Hoogeloon, ter plaatse Langhordorp, in de dingbank van Eersel (BP 1229,251) en in 1468 van Hoogcasteren in de dingbank van Eersel (RG 87,106v) Als maten worden de Eindhovense (1296, OB 549), de Eerselse (o.a. 1445, BP 1444/5,203) en Hoogeloonse maat (1452, BP 1451/2,72v) gebruikt.

Schepenbankszegel

Bij een stuk over de haardtelling onder Keizer Karel V (=1526) spreken de twee schepenen van Eersel, die inwoner zijn van Hoogeloon over "want wij onsen zegell daer aen nyet gehangen en hebben", terwijl in hetzelfde stuk sprake is van grote schade, door Hoogeloon geleden bij oorlogen, ongeveer 30 jaar geleden (AAHHC, Doc.27).

Voor het overige, zie onder Hapert, waarbij nog kan worden opgemerkt, dat de extracten uit de protocollen van Hapert en Hoogeloon vóór 1561 OOK kunnen zijn genomen uit de protocollen van die plaats, evenwel verleden voor schepenen van Eersel, die dan per plaats of enkele plaatsen een aparte reeks zouden hebben bijgehouden !

De schepenbank

Hapert (1368-1546), Hoogeloon (1349-1559) en Casteren (1350-1555) behoorden in de aangegeven perioden tot de schepenbank van Eersel, terwijl voor Hapert (1329-1338) en Casteren (1329) ook schepenakten te 's-Hertogenbosch werden verleden (AP, charters HHC).

Dat hieruit niet automatisch de conclusie kan worden getrokken, dat deze dorpen DUS daarvoor ook altijd deel hebben uitgemaakt van de schepenbank van Eersel, blijkt uit een akte van 27 september 1327, waarin 7 schepenen van Hapert en Loen oorkonden dat voor hen en voor broeder Jan, investiet van Hapert, Inghelbergis Walteri van Hapert goederen in het dorp en de parochie Hapert heeft geschonken aan de abdijs van Tongerlo (Erens III, 676).

De investiet van Hapert zegt, NIET de schepenen !

Een tweede schepenakte van Hapert c.a. dateert van 1479 en daaraan hangt het schepondomszegel van deze bank (AP, charter Hapert nr. 15).

Bij de afsplitsing van de bank van Eersel in 1561, toen Hapert c.a. heerlijkheden werden van de abdijs van Tongerlo, ontstond een nieuwe schepenbank, waarvan akten uit 1570, 1615 en 1624 bewaard zijn gebleven (AP, charters HHC). Ook hier valt weer op, dat Frans Dielen, secretaris van de bank van Hapert, extracten maakte uit het protocol der schepenen van de heerlijkheid Hapert, Loen en Casteren, waarin akten uit de jaren 1521, 1565-1594 voorkwamen (AP, map Hapert).

De oudst bekende schout van Hapert, Hoogeloon en Casteren is de hierboven als genoemde Mr Johan Jansz. van den Huevel, die in 1603 optreedt als directeur van de goederen van de bisschop van 's-Hertogenbosch (in Kempenland) (NA 1213,6) en die vanaf 1606 wordt vermeld als schout (RAE 35,79v; 37,66v). Bij het koningszilver van het St.Jorisgilde van Hoogeloon bevindt zich naast een schild van bisschop Masius uit 1606 een schild van Johannis Huevels, schout van Hapert, Hoogeloon en Kerkcasteren, waarop als zijn FAMILIEWAPEN voorkomt: gevierendeeld, I en IV een leeuw, II en III drie jachthorens (2,1) (Jolles I,200). Het rechterlijk archief begint in 1627 (RAHHC).

De bank wordt te Hoogeloon gespannen. Hoogeloon heeft 2, Hapert 3 en Casteren 2 schepenen (van Oudenhoven 1649,30).

Schepenbankszegel en gemeentewapen

Zegels van de bank van Hapert en Loen uit de jaren vóór 1479 zijn niet bekend. In 1327 zegelde de pastoor van Hapert voor de schepenbank (Erens III,676).

Aan een oorkonde van 14 november 1479 van de schepenen van Hapert en Loen hangt echter een gaaf zegel (AP, charters Hapert,15). Dit zegel is gelijk aan dat, dat na de wording van een heerlijkheid in 1561 wordt gebruikt en vertoont Sint Severinus met mijter en staf voor een boom of voor takken en het randschrift: S.SCABINORV.DE HAPT ET LOEN. Exemplaren, die in doorsnee variëren van 2½ tot 3 cm., dateren uit de jaren 1479, 1570, 1615, 1624, 1640 en 1645 (AP, charters Casteren,17 (1570), 18 (1615), Hapert, 18 (1624), map Hapert (1640) en Leen & Tolkamer, 163 (1645)). Bij laatstgenoemd zegel behoort dan de omschrijving: zegel der schependom van de bank en heerlijkheid van Hapert, Hoogeloon en Kerkcasteren !

Nog troffen wij dit zegel aan op 21 december 1647 als schepondomszegel van de schepenen binnen de bank en de heerlijkheid van Hapert, Hoogeloon en Casteren (RvB,195).

Latere exemplaren zijn - nog - niet aangetroffen. Reden waarom misschien t 1815 in Hapert c.a. niet meer bekend was, welk zegel werd gevoerd ! In ieder geval BEVESTIGT de Hoge Raad van Adel op 28 september 1819 Hoogeloon c.a. in het bezit van het volgende wapen: zijnde een schild van lazuur, beladen met een klimmende gouden leeuw (PG 1689). Mogelijk is het oude zegelstempel in 1672 bij de brand van de secretarie van Hoogeloon verloren gegaan (RAHCC 10,259v,296v,305v).

1615

J Meijer

J. Melson

C A S T E R E N

Schepenbank

Oorspronkelijk behoorde Casteren tot de bank van Eersel (:350-1555, Abdij Postel, charters Casteren 8-16). Na de verpanding van Hapert, Hoogeloon en Casteren in de 16e eeuw werd een eigen schepenbank voor deze heerlijkheid ingesteld (1570-1615, Abdij Postel, charters Casteren 17 & 18). In 1569-1571 is sprake van een schepen van Casteren (Kohier HP). Te Casteren golden de Costuimen van Antwerpen (1719, CGB 54/82). Als maat werd de Eerselse gebruikt (1368-1447, BP 1175,94v; BP 1447/48,203). In 1645 wordt de bisschop van 's-Hertogenbosch nog als heer van Casteren genoemd (Van Leeftael, 68).

VAN WEGE DEN KONING.

DE HOOGHE RAAD VAN ADEL, gebruik makende van de magt aan

denzelven verleend, bij besluit van den 20sten Februarij 1816, bevestigt bij

dezen de Senaat *degenoor / voor Noord-Brabant*

ingevolge het, door haar gedaan verzoek, in het bezit van het navolgende Wapen:

Lijp in Vlaanderen, Brabant *met een klimmende goud leeuw*

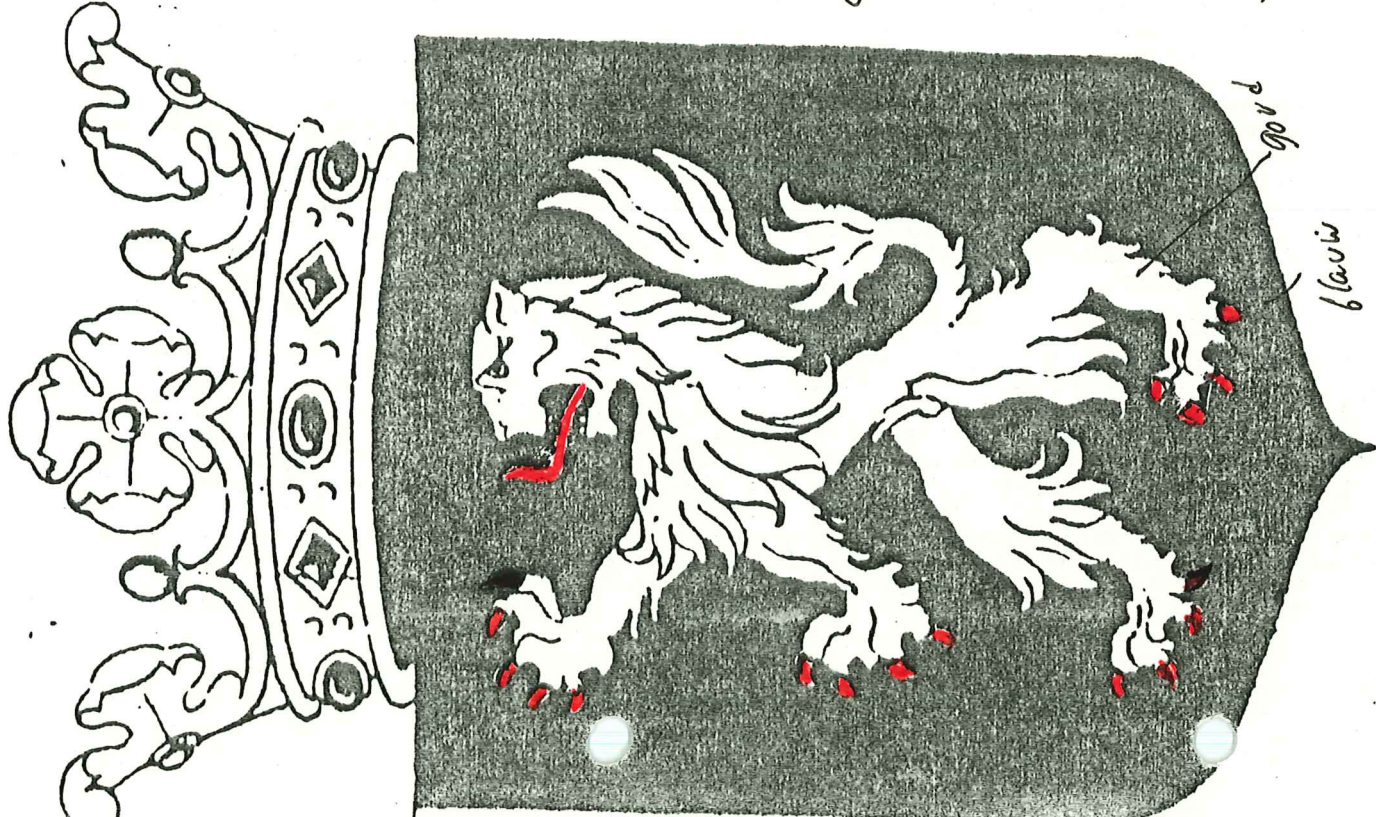
Gedaan in: SGRAVENHAGE den 20sten Februarij 1816.

Mr. J. J. de Meester in den Raad

TER ORDONNANTIE VAN DEN HOOGEN RAAD.

J. J. de Meester, Secretaris.

goud

blauw

dit wapen wordt herzien!

may ever wachter
met eken!

Mir
M

H. G. G. G.

W. A. van Ham
Noordsingel 140
4611 SJ Bergen op Zoom

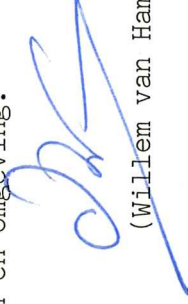
Beste Johan,

Bij het samenstellen - op jouw verzoek - van een schriftelijke reactie op jouw belangwekkende rapport over het gemeentewapen van Hoogeloon, kwam ik vanzelf tot een eigen voorstel ! Ik denk namelijk, dat we ieder een eigen denkwijze over de materie hebben. Een reconstructie van de periode van vóór 1795 juich ik uit wetenschappelijk oogpunt wel toe, maar ook bij het schrijven van mijn boek en veel eerder, bij de discussie rond het wapen van Oirschot komt een ander inzicht steeds meer bovendien : namelijk een zekere bezorgdheid om het voortbestaan van het gebruik van het gemeentewapen in de huidige maatschappelijke kontekst. We zijn nu bijna twee eeuwen van 1795 verwijderd en voluit 170 jaar van 1815 ! Bij het samenstellen van een nieuw gemeentewapen hoeven we niet meer te denken aan een reconstructie of restauratie van een allang tot stof vergane standenstaat. In de zegels en wapens uit dat verleden probeer ik steeds het plaatselijk eigene na te speuren, in de naar ik hoop niet ijdele gedachte, dat ^{de}een redelijk voorstel tot het vaststellen van een wapen, waarin de huidige gemeente iets van zichzelf terug kan vinden, een garantie kan liggen voor een langdurig, werkelijk blijvend, gebruik van dit kenteken. Ik neem zonder meer aan, dat jouw op een bredere kennis van de lokale en regionale omstandigheden geënt voorstel meer kans van aannname heeft dan mijn op een persoonlijke impressie berustend idee. Wanneer je kennis wilt nemen en begrip kunt opbrengen voor mijn argumenten, dan heb ik zeker al bereikt wat ik met het schrijven bedoelde !

Dank voor je vertrouwen en voor het feit, dat ik nu reeds mocht kennis nemen van zoveel belangrijke gegevens over Hoogeloon en omgeving.

Met vriendelijke groeten,

Bergen op Zoom, 5 okt. 1985

(Willem van Ham).

KANTTEKENINGEN BIJ :
 NAAR EEN NIEUW GEMEENTEWAPEN VOOR HOOGELOON c.a.
 door J.Th.Melsen sept. 1985

W.A.v.Ham
 Bergen op Zoom, okt.1985

Vorm:

De toch -zeker voor buitenstaanders- ingewikkelde materie die op de bladzijden 1-3 behandeld wordt, behoeft enige onderverdeling. Zo is het een lange woordenbrij. Zeker hoort een afzonderlijke paragraaf te worden afgepaald, waar de uiteenzetting over de schepenbanken eindigt en het verhaal over het wapen van 1819 begint.

Op blz.4 zou ik liever van "voorstellen" dan van "ideeën" spreken.

Op blz.6 zie ik liever een korte titel als: "Elementen voor een nieuw wapen."

De titel "Conclusie" van blz.8 en "Slotopmerking" op blz. 9 sluiten elkaar uit. Inplaats van "Conclusie" kun je beter: "Een nieuw voorstel" of iets dergelijks zetten want juist dit deel van het artikel is van het grootste belang omdat het een concreet voorstel bevat !

Op blz.10 zou een betere tekening van het zegel van Hapert c.a. niet misstaan. Wat er nu staat ontsiert uw rapport.

De Sint Severinus op blz. 13 en 14 is wel heel erg dominant. Maak hem een kop kleiner.

De manier waarop aan beide kanten van Wapenvoorstel 2 een struik is getekend valt niet zo erg smaakvol uit. Om het voorstel een eerlijke kans te geven moet de tekening zeker uitgewerkt worden.

Inhoud:

blz.1- Ik twijfel wat over het nut van het vermelden van de geschiedenis van de gemeente vóór het ontstaan van de schepenbanken. Maar goed: vermeld in elk geval de kerkpatronen van de drie dorpen, want deze behoren zeker tot de karakteristieken. Overigens heb ik wat vraagtekens voor jou uitleg van "Eninge" als "rechtsgebied" zonder meer. Mijn ervaring is, dat bijvoorbeeld te Wouw en te Rijsbergen veeleer van recht van meer dan één heer in één parochie of juist van een rechtsgebied, waarin meer parochies, sprake was. Dus een zekere eenheid van verscheidenheden, waarop het woord "Unitas", ook in de Kempen wijst. Daarom gebruik je naast elkaar **dinghebanc** en **schepenbank** van Eersel ? Het staat wel geleerd, maar betekent hetzelfde en is voor een argeloze lezer wel wat verwarrend. NB Was er in die schepenbank van Eerstel tot 1559 totaal geen vertegenwoordiging voor Hoogeloon c.a. ?

blz.3 Je moet toch vermelden, waar de zetel van de schepenen was. Want de patroonheilige op het zegel was die van **Hapert** terwijl op onbekende datum ineens **Hoogeloon**de zetel van het bestuur blijkt. Misschien was dit wel de reden (de niet al te best begrepen heilige) dat de burgemeester ineens een leeuw wenste !

De weerlegging van K.v.B. vind

ik meesterlijk. Ook de slogan, dat familiewapens zo'n grote rol zouden hebben bij het ontstaan van dorpswapens, heb ik in jouw regio(Heeze) al meer gehoord. Dat ie dáár vandaan kwam wist ik niet.

Blz.5-6. Gelijkenis met het wapen van Luyksgestel lijkt me geen goede grond voor het afwijzen van een wapen met bomen. Dan moet je een wapen met leeuwen ook afwijzen, want die komen in Brabant nog veel meer voor ! Er is wel een reden om "sprekende" wapens te vermijden. De HRVA kent een ongeschreven regel, die in die richting wijst(zie NL CI(1984)371 bovenaan). Kijk uit met naamkunde ! blz.6 Ik deel je standpunt niet, dat er **geen enkel** element uit het zegel van Eersel in het wapen van een historisch verbonden plaats mag worden overgenomen. Het moet echter wel duidelijk blijven, dat het slechts een element en niet het gehele wapen is. Ik denk hier bijvoorbeeld aan het Kempense element, wat in Hoogeloon toch wel goed zou passen.

Ik geloof niet dat de door de struik wellicht aangeduide autonomie die van de grondheerlijkheid was. Volgens Smit(en daarin zou deze wel eens gelijk kunnen hebben) moet men de heilige als symbool van de grondheerlijkheid zien. De struik symboliseert veeleer de autonomie van de plaatselijke gemeenschap, die van de grondheerlijkheid een afgeleide vormt. Overigens moet je oppassen,op Severinus niet al te veel de nadruk te leggen: je weet nooit of bepaalde geloofsijveraars daar geen reden in kunnen vinden, een onzakelijk element in de discussie te brengen. Best is best een zielig voorbeeld, en dus niet zo best.

Ik wijs je bewering(blz.7) af, dat de struik teveel **gelijkenis** zou opleveren met Bergeijk. Een eik is toch geen struik. Op den duur ga je spoken zien.

blz.7. Je schrijft nog eens uitdrukkelijk over **Campinia**. Dat dit aanleiding zou moeten opleveren de leeuw in te voeren, overtuigt mij niet. De Brabantse leeuw is hier en nu een **provinciaal** symbool en historisch gezien een **hertogelijk**. Wel steun ik je visie, dat Hoogeloon aan een langdurig gebruik van de **enkele** leeuw gewend is. Daarom zou ik liever één leeuw in plaatselijk geëigende kleuren zien. Wat je voorstel voor Tongerlo betreft wijs ik naar mijn voorgaande opmerking. Een abtsstaf zou even goed een goede wapenfiguur kunnen opleveren. Mocht je toch graag de keper in het wapen opnemen, dan kun je aansluiten bij het gebruik in de toch niet zo veraf gelegen gemeenten Essen(B) ,Zundert en Rijsbergen(Ned.) die om welke reden ook(de abdijs had daar eveneens belangrijke rechten) één keper in hun wapen voerden.

Blz.8. Je schrijft het bisdom wel snel af. Niet dat ik er bepaald voor geporteerd ben, maar je argumenten moeten wel zuiver blijven. Zijn de rechten van Tongerlo in 1618 hersteld ? Zo ja, zijn ze dan in 1648 niet eveneens geconfisceerd ? Zo neen, dan spreek je op blz.7 ten onrechte van een band van 650 jaar. Maar er zal hier wel sprake zijn van een misverstand, denk ik. Toch even verduidelijken !

Overigens: van wie komt de suggestie, het bisdom in het wapen op te nemen ? Als dat van jezelf is, en je bent er in tweede instantie tegen, waarom verzwijg je het dan niet ? Een buitenstaander raakt hierdoor wel even op een dwaalspoor.

Een pleidooi voor het plaatselijk eigene.

Bij het samenstellen van een **nieuw** gemeentewapen hoort m.i. een zekere consideratie voor het plaatselijk eigene. Het gemeentewapen moet kunnen functioneren in de tegenwoordige gemeente, die geheel anders geaard is dan die van vóór 1795(laat staan de middeleeuwen), of die van 1815. Als men er slechts de herinnering in kan zien aan verdwenen machtsverhoudingen bestaat al gauw de neiging, het geheel opzij te schuiven en naar andere kentekens te zoeken om de gemeentelijke identiteit uit te drukken.

Ik ken de plaatselijke omstandigheden niet, weet niet hoe de verhoudingen tussen de kerkdorpen onderling liggen. Aanvaard men de centrumpositie van Hoogeloon zonder meer ? Zo niet, dan zou men beter kunnen overwegen, ook voor Hapert en Casteren een symbool in het wapen op te nemen. Dat hoeft niet noodzakelijk te leiden tot een gevierendeeld wapen. Nemen we voor Hoogeloon de leeuw als symbool aan, dan kan men voor de twee andere dorpen aan van alles denken, tot kruisjes , sterren of molenijzers toe. Als historisch element zou één keper van Tongerlo kunnen dienen. Dan verkrijgt men een wapenschild met daarin een keper, vergezeld bovenaan door twee(vul zelf in)en van onder door een leeuw. Wat de kleuren betreft zou men aan de Kempense(goud op zwart) kunnen denken voor het veld en de dorpssymbolen, en de derde kleur (zilver) van dit streekwapen op de keper toepassen.

Andere kleuren zou men kunnen ontleenen aan de plaatselijke gildekleuren uit de drie dorpen. Men mag niet vergeten, dat men voor het wapen van Hoogeloon zeker wat de kleuren betreft volkomen vrij is !

Resumerend geef ik in overweging een wapen samen te stellen dat als volgt kan worden omschreven: in zwart een zilveren keper, bovenaan vergezeld van twee gouden kruisjes, onderaan van een gouden leeuw. De kroon, waaraan de gemeente nu al weer meer dan 25 jaar gewend is , ware zeker het best te handhaven.

De vlag.

Over de vlag ben ik kort. De HRVA staat voor een nauwe band met het wapen, hoe-wel daarvoor geen werkelijke argumenten bestaan. Zeker bij de vlag bestaat de mogelijkheid om bijv.gildekleuren(volgens Jolles: geel, wit, rood, groen) toe te passen, bijvoorbeeld in de vorm van een schuinkruis. Blijft men liever dicht bij het wapen, dan vermijde men de volgorde zwart-geel-rood(Belgische driekleur) en beperke het gebruik van het zwart tot enige stroken, bijvoorbeeld om de keper tegen een andersgekleurde ondergrond af te zetten. Bij bovenstaande suggestie komen we tot een geel-witte vlag, waarin een zwart omzoomde witte keper , met de punt in de richting van de vlucht.

toto.^h

65. Tot mijn schande kan ik niet meer terugvinden waar ik die definitie van Duitse aartshertogenkroon vandaan heb. Ik hoop die nog eens terug te vinden.

Hij had -o ellende- in de voetnoten moeten staan. Maar hoe men in Nederland eraan komt (voor Gelderland en Noord-Brabant) is een raadsel. In Brabant was hij in elk geval niet traditioneel : hier was de hertogshoed, meestal zonder beugels, het meest gebruikelijk.

67. Die twijfel over het weduwschap van Johanna als periode voor het aannemen van dat vrijkwartier is misschien te wijten aan de invloed van de historiografie op mijn visie, wellicht ten onrechte. Men verbindt die aanname nu eenmaal aan een belangrijk historisch moment en dat was er ten tijde van Johanna m.b.t. Den Bosch niet.

70. Het opnieuw beharen van de bosmannen zou door sommigen als een anachronime beschouwd kunnen worden. Die bedekking met lover is wellicht een preuts gevolg van het verlies van de menselijke "vacht", die jij zo betreft.

76. Van Schoonhoven heeft in elk geval een poging gedaan, het in wezen uit een cirkelvormige compositie onstane wapen-ensemble een rechthoekige, gesloten vorm te geven. De traditie van vijf eeuwen maakt het onwaarschijnlijk, dat men één of meer elementen zou laten vallen. Dat zou ik ook onjuist vinden.

78. Ik ben het eens met jouw opvatting, dat het woord **dekkleed** verwarring wekt.

Maar voor en aleer we op eigen houtje nieuwe termen gaan uitdokteren, lijkt me een redelijke overeenkomst tussen de belangrijkste heraldici in Nederland/België nodig . Zou die ooit mogelijk zijn ?

91. Dat punt van die definities voor **burcht** enz. lijkt mij eveneens een punt van discussie.⁹⁷ De vaantjes ontbraken op het oude wapen van Tilburg (1817-1930). Vandaar mijn vergissing. Vergeet echter niet, dat de meeste wapendiploma's de term **burcht** wel degelijk gebruiken voor een sterkte bestaande uit een muur met één of meer torens erin, waarvan de muur soms de randen van het schild raakt (Tilburg bijvoorbeeld). Laat dit nog verder uitkristaliseren.

141. Is die opmerking over de lichtrand die grijs zou moeten zijn, niet erg individualistisch. Ik verwijs naar de tekening in het register HRVA, waarnaar de tekening is gemaakt, die als model diende voor de tekening in en^op het boek.

Willem van Ham.

Wij Juliana, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

4 maart 1958.

No. 9

Op de voordracht van onze Minister van Binnenlandse Zaken, Besitvorming en Publiekrechtelijke Bedrijfsorganisatie, van 25 februari 1958, Nr. 22773, Directie Binnenlands Bestuur, Afdeling Bestuurszaken, Bureau Kabinetzaken, bezien het verzoek van het gemeentebestuur van Hoogeloo, Mapert en Coesteren van 17 oktober 1957, Nr. 1551, tot het wijzigen van het aan die gemeente verleende wapen:

O e l e t o p het besluit van de Soevereine Vorst van 24 december 1814, Nr. 32, en het Koninklijk besluit van 23 april 1919, Stb. Nr. 181;

De Hoge Raad van Adel gehoord;

HEEREN GEDRAGENOMME EN VERSTAAFT:

de bevestiging van het wapen, in het gebruik waarvan de gemeente Hoogeloo, Mapert en Coesteren bij besluit van de Hoge Raad van Adel van 28 september 1819 werd bevestigd, zal luiden als volgt:

“van azuur, beladen met een klimmende laeuw van goud, getoond en gezegdeld van keel.

Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladen en twee paalen”.

Onze voornoemde Minister is bejaunt met de uitvoering van dit besluit.

Soestdijk, 4 maart 1958.

(get.) J U L I A N A

DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN,
BESTUURING EN PUBLIEKRECHTELIJKE
BEDRIJFSORGANISATIE,

(get.) STUYOKAN

Overeenkomstig het oorspronkelijke,
DE SECRETARIS-GENERAAL VAN HET
MINISTERIE VAN BINNENLANDSE ZAKEN,
BESTUURING EN PUBLIEKRECHTELIJKE
BEDRIJFSORGANISATIE,

GEMEENTE HOOGELOON C.A.

Hapert, Provincialeweg 1, tel. 04977-3800
Correspondentie uitsluitend: Postbus 1, 5527 ZG Hapert

Uw brief: 17 september 1985

Uw kenmerk: 85.1625/me

Ons kenmerk:

Bijl.:

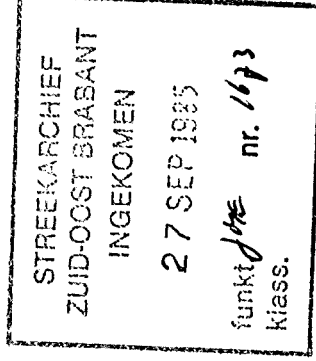
Onderwerp:

Gemeentevlag

AAN het Streekarchief Z.O. Brabant

Postbus 90150

5600 RB EINDHOVEN

Hapert, 25 september 1985

Mijne heren,

Ter voldoening aan Uw verzoek delen wij U mede dat deze gemeente niet beschikt over een officieel vastgestelde gemeentevlag.

Bij de viering van het 750-jarig bestaan van de stad 's-Hertogenbosch, is naar een plan van de toenmalige rijksarchivaris voor deze gemeente als vlag gebruikt, de Noord-Brabantse blokvlag, waarbij in de zgn. "vrijhoek" het toenmalige gemeentewapen is ingeweven (1935).

Deze vlag wordt heden ten dage nog steeds gebruikt.

Fotokopieën van raadsbesluiten e.d. kunnen wij U dus helaas niet toezenden.

Hoogachtend,

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN HOOGELOON C.A.,

, burgemeester.

, secretaris.

CONC.:

TYP.: ~~SECRET~~

COLL.:

DE HOGE RAAD VAN ADEL,

Gelet op zijn besluit van 28 september 1819 en het Koninklijk besluit van 4 maart 1958, n° 9,

VERKLAART,

dat daarbij de gemeente *Hoogeloon, Hapert en Casteren* bevestigd is in

het gebruik van het onderstaande wapen,

waarvan de beschrijving luidt als volgt:

van azuur, beladen met een klimmende
leeuw van goud, getongd en genageld
van leel.

Het schild gedekt met een gouden
kroon van drie bladeren en
twee paarlen.

Gedaan te 'S-GRAVENHAGE, 24 maart 1958.

DE HOGE RAAD VAN ADEL,

M. J. van der Meulen

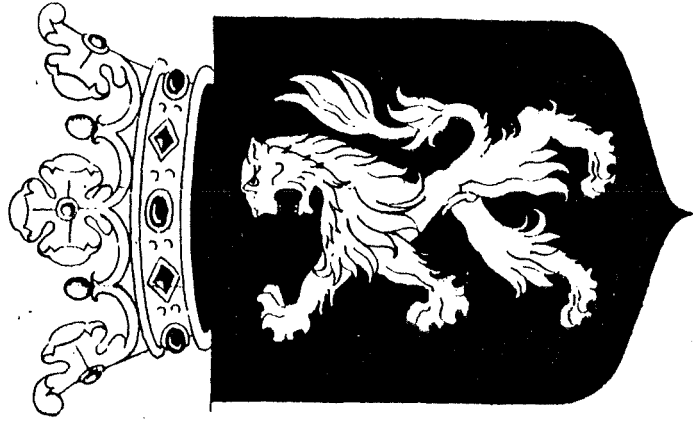
Voorzitter

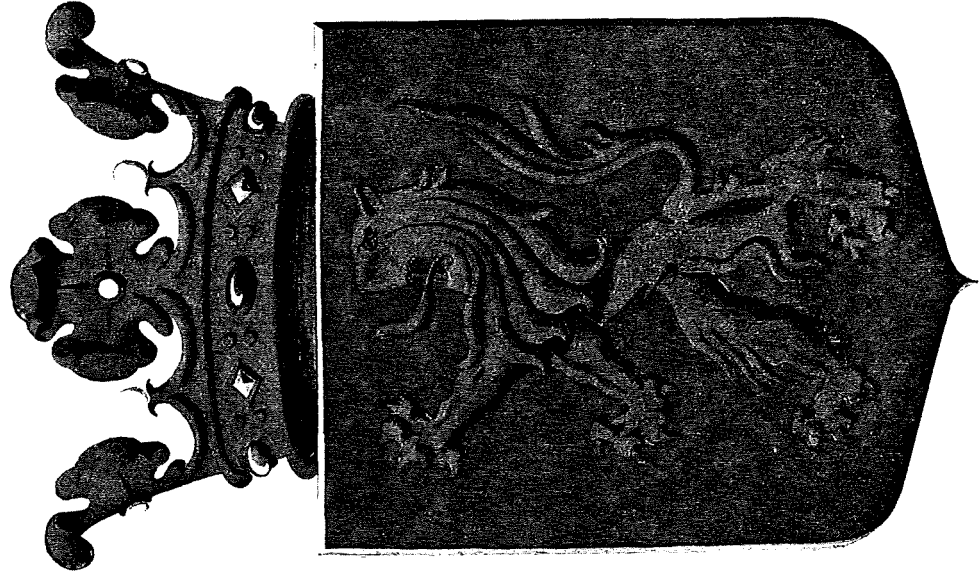
K. van der Meulen

Secretaris

Hooye, loon

Van azuur, beladen met een
klimmende leeuw van goud,
getongd en genageld van keel.
Het schild gedekt met
een gouden kroon van
drie bladeren en twee paarlen.

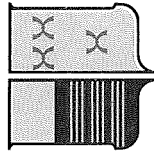
Handwritten text, possibly a signature or date, located below the coat of arms.

Handwritten mark or signature, possibly a date, located below the coat of arms.

DEN HAAG, 5 OKT. 57

HOOGELOON

J. P. v. DRIFT

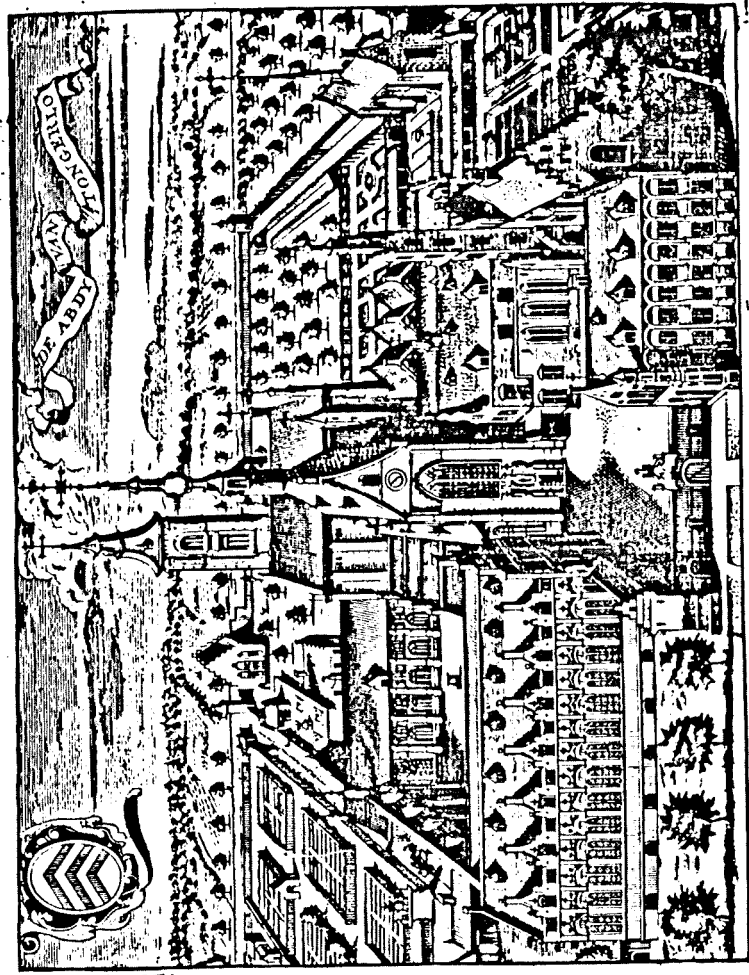

Streekarchief
Zuid-Oost Brabant

Stadhuisplein 1, 5611 EM Eindhoven.

N A A R E E N N I E U W G E M E E N T E W A P E N
V O O R H O O G E L O O N c. a.

Vitwenking van gegevens verkregen uit historisch onderzoek en voorstellen voor een nieuw gemeentewapen en een nieuwe gemeentevlag

© J.Th.M.Melssen

Streekarchief Zuid-Oost Brabant

september 1985

NAAR EEN NIEUW GEMEENTEWAPEN VOOR HOOGELOON e. a.

Om een historisch verantwoord voorstel te kunnen doen voor een nieuw gemeentewapen en een nieuwe gemeentevlag, stelden wij een onderzoek in naar de vroegste geschiedenis van de huidige gemeente Hoogeloon e. a.

Historisch gezien treedt een deel van de gemeente in het licht der historie in het begin van de 8e eeuw, toen Bertilindis, dochter van Wigibald en Oadrada, landerijen, bossen en haar moederlijk erfdeel te *Heopurdum* (=Hapert) aan bisschop Willibrord schonk. De cijnsrechten, die de abdij van Echternach in het begin van de 13e eeuw te *Lo*, *Apert* en *Casterlo* beurde, zijn hiervan waarschijnlijk een overblijfsel. In de eerste helft van de 12e eeuw bestonden de kerken van Hoogeloon en Casteren. De kerk van Hapert was een dochterkerk van Hoogeloon, die van Casteren een dochterkerk van het kapittel van Hilvarenbeek. Hoogeloon en Hapert waren vermoedelijk in handen van plaatselijke of regionale heren: de heren *van Rode* te Hoogeloon en die *van Hapert* (later *van Ranst*) te Hapert. Deze heren schonken - al dan niet onder dwang - in de 12e en de eerste helft van de 13e eeuw hun rechten en bezittingen aan kloosters en abdijen. Tussen 14 april 1164 en 6 september 1186 schonk vermoedelijk een *Arnold*, *heer van Rode* zijn land te Hoogeloon met de helft van de tienden van het gehele dorp en de helft van het fundatierrecht van de kerk aldaar aan de abdij van Tongerlo (bij Geel). In de dertiger jaren van de 13e eeuw volgden nog aanvullende schenkingen te Hoogeloon en Hapert.

Intussen was in 1203 bij verdrag de *Eninge van Kempinnia* (=het rechtsgebied van de Kempen) overgegaan van de graaf van Gelre naar de hertog van Lotharingen (=Brabant). Genoemde graaf bleef echter aanspraak maken op de Kempen, doch rond 1230 wist de hertog zijn positie in de Kempen definitief te vestigen door uitschakeling van de graaf van Gelre. Kort ná 1207 werd Hoogeloon als eerste genoemd als gelegen in *Campinia*, waaruit kan worden geconcludeerd dat aldaar de rechtsmacht dus sedert 1203 aan de hertog van Lotharingen-Brabant toebehoorde.

De hertogen van Brabant kwamen misschien al in de 13e eeuw, zeker in het eerste kwart van de 14e eeuw, tot een administratieve en rechterlijke indeling van de Meierij van 's-Hertogenbosch. Hoogeloon, Hapert en Casteren behoorden tot de *dinghebanen van Eersel*, die al in 1254 bestond en die mogelijk was ontstaan ten gevolge van het privilege, dat in 1247 door hertog Hendrik II aan Brabant werd verleend. De oudste vermelding, dat ook Hoogeloon, Hapert en Casteren tot deze bank behoorden dateert van 1311. In de jaren dat de drie kerkdorpen tot de *schepenbank van Eersel* behoorden (vóór 1311-1559) werd door schepenen van Eersel, ook voor zaken deze dorpen betreffende, het schepenbankszegel van Eersel gebruikt, dat in 1337 moet hebben bestaan doch waarvan de oudst bewaarde afdruk dateert van 1339.

Het kerkdorp Casteren heeft zowel wat de hoge, de middelbare als de lage heerlijkheid betreft tot 1559 behoord aan de hertogen van Brabant. Anders was het gesteld met Hapert en Hoogeloon, waarvan slechts de hoge en middelbare heerlijkheden aan de hertogen van Brabant toebehoorden. In 1305 zou de abdij van Tongerlo al de *warande* in die twee dorpen hebben bezeten. Dit hield het jachtrecht (patrijzen, berkhoenders) in die dorpen in. De abdij bezat dit heerlijk recht *erfrechtelijk*, dus niet in leen of pand. De latenvan de abdij te Hoogeloon waren vrijgesteld van alle lasten en schatplichtigheid aan de hertog van Brabant (1232, 1301, 1335 en 1359). Met zekerheid had de abdij een schepenbank in Hapert en Hoogeloon. De oudste vermelding hiervan dateert van 27 september 1327. Hierin getuigden *7 schepenen van Hapert en Hoogeloon* dat zij *geen zegel* of eigen zegels bezaten en dat daarom de pastoor van Hapert zegelde. Een oorkonde van 14 november 1479, eveneens uitgaande van de 7 schepenen van Hapert en Hoogeloon, liet hen getuigenis doen onder hun *gemeynen zegel*. Dit zegel is bevaard gebleven en is gelijk aan het zegel, dat na de wording van de schepenbank van Hapert, Hoogeloon en Casteren (1559) werd gebruikt tot 1811.

Het zegel vertoont binnen het randschrift *S. SCABINORV. DE HAPT ET LOEN.* de beeltenis van *Sint Severinus met mijter* en met *in de linkerhand de bisschopsstaf, alles geplaatst voor een struik (boom of takken).* Dat dit zegel ook bij dorpszaken werd gebruikt, blijkt uit een stuk van 1526 inzake de haardtelling. Twee schepenen van Eersel, inwoners van Hoogeloon, verklaren dan samen met de H. Geestmeesters van Hoogeloon, dat zij hun *zeggel daer aen nyet gehangen en hebben.* Ons inziens kan hier niet het schependomszegel van Eersel zijn bedoeld door het optreden van de H. Geestmeesters van Hoogeloon en moet dus het schependomszegel van Hapert en Hoogeloon zijn bedoeld.

Wat een schepenbank van de lage heerlijkheid inhield kan worden geïllustreerd aan de hand van eenzelfde situatie in het dorp Reusel, dat een grondheerlijkheid van Postel was. Ook Reusel behoorde tot een hertogelijke schepenbank, die van Bladel. In 1390 werden de schepenen van Reusel *schepenen van Postel* genoemd. In 1434 verscheen de meester van Postel voor de hertog van Brabant en toonde aan dat hij en zijn voorgangers in het dorp Reusel vanouds zeker recht of bedrijf hadden gehad en op dat moment nog hadden, bestaande uit één meier en zeven laten, die kennis hadden van erven en ont erven en het wijzen van vonnis daarop, die hen mondeling werd doorgegeven. De meier mocht een geding leggen en met genoemde laten mocht worden gedingd in zaken tot 3 schellingen toe, daarboven moest worden gedingd voor de bank van Bladel. De hertog verleende op 1 januari 1435 de meester van Postel het recht om zeven wettige mannen te kiezen, die te zetten en te beëdigen of door de meier van Reusel te doen zetten en beëdigen als *schepenen aldaar*, die tenminste één jaar in functie moesten blijven; hij mocht de schepenen ontzetten als hem dat goeddunkte en de schepenen moesten *een gemeynen segel* hebben, zoals hen dat zou worden opgedragen door de meester van Postel met genoemde meier. De taak van deze schepenen zou zijn: erven, ont erven, vonnis wijzen en andere zaken, *de rechten, heerlijkheden en eigendom van het godshuis aangaande.*

Mogelijk heeft ook een dergelijk privilege voor Hapert en Hoogeloon bestaan. In 1452 is sprake van een *eigen (inhouds)maat* voor Hoogeloon en in 1495-1500 van *de meier van de abt van Tongerlo*. Op 11 september 1549 getuigden schepenen van Eersel dat ten behoeve van Jan de Cock, *meier van de heer van Tongerlo in zijn heerlijkheid van Hapert en Hoogeloon*, door een aantal inwoners van tussen de 50 en 84 jaar is verklaard, dat de heer (lees: abt) van Tongerlo *de grondheer is te Hapert en Hoogeloon* en dat hij eigen heer is, zonder de eigendom van iemand te ontvangen. Hij alleen mag gronden in cijns of anderszins uitgeven. Deze verklaring had dus betrekking op de jaren vanaf zeker ± 1465.

De abt van Tongerlo kocht op 6 maart 1559 van de koning (als hertog van Brabant) *de hoge en middelbare heerlijkheden van de dorpen en parochies van Hapert en Hoogeloon* in pandschap en op lossing tot een vol leen. In genoemde dorpen bezat hij al de lage heerlijkheid. Op 29 april 1559 kocht de abt van de koning nog de *hoge, middelbare en lage heerlijkheid van het dorp en de parochie van Casteren met de warande.*

Door deze verpanding werd de "onderhorigheid" aan de schepenbank van Eersel opgeheven en vormden de drie kerkdorpen zelf een schepenbank, die evenals de bank van Eersel *de costuymen* (=rechtsgewoonten) van Antwerpen volgde.

Toen bij verdrag van 27 januari 1590 de goederen van de abdij van Tongerlo (7 hoeven, de tienden, 1 watermolen, 1 windmolen, vijvers, grondcijsboek, houtschat en warande) te Hapert, Hoogeloon en Casteren overgingen naar het bisdom 's-Hertogenbosch, waren onder die goederen begrepen *de rechten op de heerlijkheden Hapert, Hoogeloon en Casteren.* In 1618 werden de verpandingen van genoemde heerlijkheden door lossing opgeheven, doch de *grondheerlijkheid van Hapert en Hoogeloon* bleef voortbestaan, tot 1648 onder het bisdom 's-Hertogenbosch en daarna onder 's Lands rentmeester van de bisschoppelijke goederen.

De oude plaatselijke rechtbank (schepenbank) bleef functioneren tot 1811, het zegel van de schepenbank zal zijn gebruikt tot 1798, toen ten gevolge van de Staatsregeling de oude wapens in feite vervielen. Mogelijk is dat het zegel in de jaren 1802/1803 tot 1811 nog werd gebruikt, voorbeelden hiervan zijn echter niet voorhanden.

De *Mairie* van Hoogeloon, Hapert en Casteren werd opgericht bij Keizerlijk Decreet van 14 mei 1810 tot verdeling van het Arrondissement Eindhoven in het Departement van de Monden van de Rijn. In de jaren 1810-1814 werd een zegelstempel gebruikt van de *Mairie d'Hoogeloon (Bouches du Rhin)*, zoals overal elders voorzien van de Keizerlijke Franse adelaar.

Op 24 december 1814 vaardigde de souvereine vorst Willem I een besluit uit waarbij werd bepaald dat de pas ingestelde Hoge Raad van Adel (o.a.) alle dorpen, die voorheen een wapen hadden gevoerd, zou oproepen om een afbeelding van die wapens toe te zenden teneinde daarop de bevestiging van de koning te verkrijgen, en dat (o.a.) alle dorpen, die geen wapen hadden maar er een wensten eveneens voorstellen daarvoor konden indienen.

Op dit besluit volgden een oproep door de Hoge Raad van Adel op 5 januari 1815 en herhaalde oproepen van de gouverneur in de provincie Brabant op 14 januari, 20 februari en 17 april 1815. Eerst na een persoonlijke benadering door de gouverneur op 19 oktober 1815 antwoorde de burgemeester van Hoogeloon c.a. hem op de 31e van die maand, dat zijn gemeente voorheen tot wapen had gevoerd *een man in bisschoppelijk gewaad en met een herderlijke staf op zijn schouder*, in koper gegraveerd. Rondom die afbeelding stonden enige Latijnse woorden, waarvan hij de betekenis nooit had begrepen. Dit zegelstempel was in 1811 bij de inventarisatie van de secretarie en de zegeling van alle rechterlijke documenten door de vrederechter meegenomen naar Eindhoven en werd sindsdien vermist.

Dan volgt een zin in de brief van de burgemeester, waaraan het huidige gemeentewapen zijn ontstaan heeft te danken: *Dus is mijn verzoek te worden geauthoriseerd om voortaan te mogen voeren en te doen graveren een nieuw wapen, verbeeldende eenvoudig een klimmende Leeuw.*

De gouverneur vergat blijkbaar dit antwoord door te zenden aan de Hoge Raad van Adel, daar de burgemeester op 4 december 1816 in zijn brief aan de secretaris van die Raad in feite zijn brief aan de gouverneur herhaalde. In dit laatste schrijven, dat zakelijker van opzet is, wist de burgemeester nog mee te delen dat de afgebeelde bisschop mogelijk de *dorpspatroon* was. Op 28 september 1819 *bevestigde* de Hoge Raad van Adel vanwege de koning de gemeente Hoogeloon, ingevolge het door haar gedane verzoek, in het bezit van het navolgende wapen: *zijnde een blaauw schild, beladen met een klimmenden goude Leeuw.*

De Hoge Raad had de brief van de burgemeester dus niet goed gelezen. Van een bevestiging kon geen sprake zijn! Een brief van de burgemeester van Hoogeloon c.a. van 11 december 1838 spreekt correct (maar in dit geval toch onjuist) van een *verlening*.

Het originele diploma van 1819 was in 1957 volgens burgemeester en wethouders van Hoogeloon c.a. *zozeer beschadigd en ontoonbaar geworden* dat verandering zeer was gewenst. Zij verzochten dan ook de Hoge Raad van Adel om een duplicaat te vervaardigen. Op 11 september 1957 antwoorde de secretaris van die Raad dat zo'n duplicaat wel kon worden verstrekt, doch zijn aandacht werd getrokken door het feit, dat de gemeente Hoogeloon *destijds geen kroon boven haar wapen verkreeg*. Aangezien vele gemeenten toen (1957) een kroon boven het wapenschild voerden, wilde hij het gemeentebestuur in overweging geven per rekwest aan Hare Majesteit een wapenwijziging aan te vragen. B & W gingen akkoord en gaven aan J.P. van der Drift te 's-Gravenhage opdracht een nieuwe wapentekening te maken.

Op 17 oktober 1957 volgde het verzoek aan Hare Majesteit, die bij K.B. van 4 maart 1958 (n° 9) goedgevond dat de beschrijving van het wapen, in het gebruik waarvan de gemeente Hoogeloon, Hapert en Casteren bij besluit van de Hoge Raad van Adel op 28 september 1819 werd bevestigd, zou luiden als volgt:

van azuur, beladen met een klimmende leeuw van goud, getongd en genageld van keel. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee paarlen. Het bevestigingsdiploma van de Hoge Raad van Adel dateert van 24 maart 1958.

Het verzoek van B & W sprak echter slechts van de toevoeging van een kroon, niet van de rode tong en rode nagels. Of deze toevoeging afkomstig is van tekenaar Van der Drift weten wij niet. Mogelijk heeft de Hoge Raad, die bij iedere wapenwijziging wordt gehoord, dit rood esthetischer gevonden.

Af te wijzen ideeën en waarom

Reeds jaren bestaat voor Hoogeloon de wens om tot een historisch verantwoord gemeentewapen te komen.

In 1977 publiceerde M.J.C.Hurkmans in *Hoogeloon zoals het vroeger was* een opname van een retabel van Laurens Keldermans (thans in Museum Vleeshuis te Antwerpen), dat in opdracht van *Geraard van der Schaefte* (±1460-1532), abt van Averbode, was vervaardigd. Rechts onder werd op het voetstuk van dit beeldhouwwerk het wapen van genoemde abt geschilderd.

Van der Schaefte was geboortig van Hoogeloon, waar zijn vader schepen was van de lage heerlijkheid, die aan Tongerlo toebehoorde.

In dit wapen ziet Hurkmans een oplossing voor het "wapenprobleem" van Hoogeloon. Daar het niet ongebruikelijk was (is ?) dat hoge geestelijke personen in hun *ambtswapen* het wapen van hun geboortedorp of delen daarvan verwerken, vermoedde Hurkmans in dit abtswapen het dorpswapen van Hoogeloon. Het wapen, dat zowel door de abten van Averbode Geraard als diens neef en opvolger Dionysius van der Schaefte (1506-1541) werd gevoerd, is in kleur terug te vinden in het abdijarchief van Averbode: *gedeeeld: I in sinopel een zilveren lelie, in de schildvoet vergezeld van een hart van keel; II in zilver drie afgeknotte palen van sabel, in de schildvoet vergezeld van een roos van keel*.

In de eerste plaats valt op dat zowel de lelie als de roos zijn terug te vinden in het gemeentewapen van Tongerlo, daar samen met de abtsstaf. Een relatie Tongerlo-Hoogeloon-van der Schaefte-Averbode is derhalve niet uitgesloten, doch dan zouden die twee symbolen niet op Hoogeloon maar op Tongerlo betrekking moeten hebben. De Schaft, plaats van herkomst en naamgever van de familie Van der Schaefte, behoorde oorspronkelijk tot de schepenbank van Eersel, doch vanaf 1468 tot die van Bergeijk, bij welk dorp het gehucht De Schaft was gelegen. Nu valt in het abtswapen eveneens op, dat de drie afgeknotte palen in onze regio verder alleen voorkomen in het wapen van de familie Van Eyck, die tot het begin van de 14e eeuw halvereen van Bergeijk zijn geweest. Het hart in het wapen kan door ons niet worden verklaard.

Gezien echter het feit dat Hapert en Hoogeloon in de jaren ± 1460 en later al een gemeenschappelijk zegel bezaten, zijn wij van mening dat het genoemde *abtswapen* het familiewapen Van der Schaefte moet voorstellen. Dorpswapens zijn in onze regio in die jaren in het geheel niet voorhanden.

In 1978 kwam K.van Berendonk op de tentoonstelling *Brabants Banier en Blaazen* te Hilvarenbeek met een boekwerkje, waarin hij zijn ideeën voor nieuwe gemeentewapens in Noord-Brabant tentoon spreide. Hierin vinden wij zijn idee voor een nieuw gemeentewapen van Hoogeloon: *geviereendeeld: I en IV in sabel een leeuw van goud, getongd en genageld van keel; II en III in goud drie posthoorns van keel, beslagen van zilver (2,1)*. Het huidige wapen noemde hij het hertogelijk Brabantse wapen met één leeuw. In het door hem voorgestelde wapen beschouwde hij de kwartieren I en IV als zijnde het wapen van de hertogen van Brabant, de kwartieren II en III als dat der heren van Horne. Al in hetzelfde jaar reageerde J.Aerts met de mededeling dat Hoogeloon nooit bezit van de Van Hornes was geweest, doch zonder enig bewijs te leveren verwierp Van Berendonk deze reactie.

Van Berendonk had zijn idee ontleend aan een zilveren schild, aanwezig in de collectie gildezilver van het Sint Jorisgilde van Hoogeloon.

Hoe zit de vork nu aan de steel ?

Het gilde van Sint Joris bezit een zilveren schild, dat *Iohannis Huevels, schout van Happert, Hoehgeloon ende Kerckaster* aan dat gilde had geschonken. Het schild vertoont als wapen: I en IV een leeuw; II en III drie beslagen jachthorens (2,1). In het archief van genoemd gilde berust een rekwest van de inwoners van Hoogeloon aan de bisschop van 's-Hertogenbosch als *grondheer der heerlijkheid Hoogeloon* om toestemming te verkrijgen om een gilde op te richten. Dit schrijven was voorzien van een begeleidende brief van *rentmeester J. van den Hoevel* ter ondersteuning van het verzoek (april 1616). De bisschop heeft natuurlijk positief gereageerd alleen al omdat zijn voorganger, Gijsbert Maes, in 1606 een zilveren schild aan dat gilde had geschonken (met zijn wapen er op).

Noch het schild van de bisschop, noch dat van de schout is een koningsschild; beide zijn te beschouwen als giften gedaan door plaatselijke heren of hun plaatsvervangers, die in feite als beschermheren van het betreffende gilde optraden, zoals ook op andere plaatsen kan worden aangetoond.

Het wapen van schout Huevels of Van den Heuvel is niet, zoals Van Berendonk veronderstelde het wapen van de heerlijkheid Hoogeloon c.a. maar een *familiewapen*. Zeker 7 andere leden van de familie Van den Heuvel voerden dit wapen in de jaren 1600-1800: *gevierendeeld: I en IV in keel een leeuw van zilver; II en III in keel drie jachthorens van zilver, beslagen van goud (2,1). Helmteken: een witkomende leeuw*. Ook Rietstap kende dit wapen als dat van de Bossche familie Van den Heuvel, doch hij verwisselde de kwartieren. De hier bedoelde familie Van den Heuvel stamde uit Loon op Zand en had takken wonen in Oisterwijk en 's-Hertogenbosch. In 's-Hertogenbosch werd ± 1572 Jan van den Heuvel geboren. In 1592 stond hij onder voogdij van bisschop Gijsbert Maes (Masius). In 1600 werd hij schout van Hapert, Hoogeloon en Casteren en hij was rentmeester of directeur van de bisschoppelijke goederen in Kempen- en Peelland. Als zodanig was hij woonachtig te Hoogeloon. Hij overleed tussen 8 februari 1642 en 30 mei 1645.

Zowel de beide Van der Schaeften als genoemde bisschop en schout zou men in Hoogeloon c.a. kunnen eren door er straatnamen naar te vernoemen. Hun wapens komen in ieder geval niet in aanmerking voor het te ontwerpen nieuwe gemeentewapen.

Tot slot moet nog worden opgemerkt dat uit het onderzoek niet is gebleken dat Hapert, Hoogeloon en Casteren ooit iets met de familie Van Horne te maken heeft gehad.

Eveneens door Van Berendonk wordt algemeen gepropageerd, dat *dorpswapens* zijn af te leiden van familiewapens. Dit gaat natuurlijk niet altijd op. Bij Hoogeloon c.a. levert dit onderzoek niets op. Meestal lukt het wel groepen familiewapens te relateren aan een bepaalde streek, zoals de drie drielingbalken aan Kempenland.

Van de drie familiewapens *Van Loon, Happaert, Dieghem* en *Van Casteren*, die door Rietstap worden genoemd en waarvan het wapen Happaert de Dieghem al op de "wapenkaart" van Zangrius (1600) voorkomt, kan alleen worden gezegd dat elke naamgroep *een leeuw* bevat. Mocht men hieruit al conclusies durven trekken - wat onmogelijk is omdat dan van elke familie zou moeten vaststaan dat deze uit een van de drie dorpen afkomstig is - dan kan dat dus alleen de leeuw zijn. De leeuw echter was (zeker in Brabant) een vrij algemeen voorkomende wapenfiguur. Deze theorie dient derhalve voor Hoogeloon c.a. te worden verworpen.

Een vierde idee is het gebruik maken van de betekenis van de plaatsnaam om een *sprekend wapen* te ontwerpen, zoals bij Luyksgestel is gebeurd (bos op geestgrond).

Hoogeloon heeft dan een herhalingsnaam omdat volgens Gysseling *lo* een *bosje op HOGÉ zandgrond* betekent, *loon* dus bosjes op hoge zandgrond. Een recentere verklaring is echter *schaars beplant loofbos*. Hoogeloon, ontstaan uit *Lo, Lon, Loen, Loon*, werd door de ligging op de zandgronden ook wel *Zantloen* genoemd (1484), doch de ligging op hogere gronden heeft het dorp toch zijn definitieve naam gegeven, die in 1431 voor het eerst werd vermeld: *Hoghenloen*. Hoogeloon betekent derhalve: woonplaats in of bij

schaars beplante loofbossen, gelegen op de hogere zandgronden. Hapert kent als oudste vorm *Heopurdum*, doch wordt in de meeste oude archivalia *Hap(p)art* genoemd. *Happart* is een mansvoornaam uit *Heribertus*, terwijl uit het *um* in *Heopurdum* door Gysseling wordt afgeleid dat wij hier te doen hebben met een *hem/heim*-naam.

Hapert betekent dus: woonplaats van Hapart/Heribertus. Casteren kent als oudste vorm *Casterle*. Ook hier dus een *lo*-naam, die op een schaars beplant loofbos wijst. In Caster ziet Gysseling een *castra* (=Romeinse legerplaats). Dit lijkt ons te ver gezocht. Waarschijnlijk dateert de naam wel uit de Romeinse tijd, toen te Hoogeloon en omgeving mensen woonden, die gezien een Romeinse villa "geromaniseerd" waren. Wij denken in dit geval eerder aan een tempeltje in of bij Hoogeloon-Casteren dat was toegewijd aan *Castor*, schutspatroon van de ruiters in de Romeinse legioenen.

De namen Hoogeloon en Casteren lenen zich als *lo*-namen voor het samenstellen van een gemeentewapen. Dit zou dan moeten leiden tot een wapen met één of meer (loof)bomen. Door de gelijkenis met het wapen van Luyksgestel is dit voorstel echter af te wijzen.

Bespreking van de elementen waaruit het wapen kan worden opgebouwd

Tot 1559 behoorden de drie dorpen Hapert, Hoogeloon en Casteren tot de *hertogelijke schepenbank van Eersel*. In feite is dus het zegel van de bank van Eersel het officiële rechtssymbool voor de drie dorpen tot dat jaar. Dit zegel bevat de volgende voorstelling: *een burcht met twee torens en een poortgebouw met daaronder een schild waarop drie drielingbalken en een uitkomende leeuw in het schildhoofd; aan weerszijden van de burcht wordt deze al (1339) dan niet (1344) vergezeld van een lelie*. Dit zegelbeeld is in 1817 in zijn geheel (en dan nog foutief) in het gemeentewapen van Eersel geplaatst en behoort dan ook die gemeente toe, zodat dit beeld niet kan worden gebruikt.

Een tweede mogelijkheid is het *gemene zegel van de grondheerlijkheid van Hapert en Hoogeloon*, waarvan het oudst bekende exemplaar dateert van 1479, doch dat zal dateren van kort na 1435.

Dit zegel bevat twee symbolen: *Sint Severinus en een struik (boom of takken)*. Het gebruik van dit zegel werd in 1559 gecontinueerd voor de nieuwe gecombineerde schepenbank van Hapert, Hoogeloon en Casteren, ook ná de lossing van die heerlijkheden in 1618, en wel tot 1798. In 1811 was het koperen zegelcachtet nog aanwezig doch wordt sindsdien vermist. De burgemeester van Hoogeloon c.a. schreef in 1815 dat zijn gemeente voorheen een heilige bischop als wapen voerde.

Dit schependomszegel, dat van ± 1435 tot 1798 (1811) in Hoogeloon en Hapert en vanaf 1559 ook in Casteren werd gebruikt, geeft twee mogelijkheden voor een nieuw wapen.

1. *Sint Severinus, bisschop van Keulen* en patroonheilige van de kerk van Hapert zou eigenlijk als enige wapenfiguur kunnen worden opgenomen, zoals onlangs nog bij de gemeente Best met St.Odulphus is gebeurd. Dit is echter niet aan te bevelen omdat heiligen in principe niet op een wapenschild behoren voor te komen. Een schild is bedoeld om de slagen van wapentuig op te vangen en men liet - zeker in de tijd van de ridders en riddertoernooien - geen wapens op heiligen beuken.
Aan te bevelen is de heilige Severinus als bisschop in het nieuwe wapen op te nemen als schildhouder.
2. *De struik (boom of takken)* uit het zegel lijkt een versiering of vulling van het zegelveld. Mogelijk is ook, dat het gebruik van een boom, door de plaatsing van de heilige ervoor gesplitst in takken of een struik, een zekere autonomie aanduidde, in dit geval dus van de vrije grondheerlijkheid, die de abdijs van Tongerlo bezat.
Aan de ene kant lijkt één boom in het wapen niet zo geslaagd, aan de andere kant levert een wapen met méér bomen een te grote gelijkenis op met

het gemeentewapen van Luyksgestel.

Te overwegen valt de struik of takken op te nemen in het nieuwe wapen als gaande aan weerszijden van achter het schild en de schildhouder vandaan.

Het plaatsens van Sint Severinus als schildhouder aan de ene kant en de boom, struik of takken aan de andere kant zou een te grote gelijkernis opleveren met het gemeentewapen van Bergeijk.

Het gebruik in de Franse tijd van de Keizerlijke adelaar (1810-1814), die op de zegelstempels van alle gemeenten in Nederland voorkwam, laten wij hier buiten beschouwing.

Burgemeester J. Swalen (1811-1819) kende het oude zegelstempel nog wel, doch stelde om onbekende redenen (een familiewapen Swalen is ons niet bekend) *een klimmende leeuw* voor, waarbij zijn woorden *dus en eenvoudig* nog meer vragen oproepen. Hij ging er blijkbaar vanuit, dat als hij geen afdruk of tekening van het oude zegel kon overleggen, hij *dus* een nieuw wapen moest verzinnen. Het meest voor de hand lag dan dat hij *het wapen van Brabant* voor ogen had, hetgeen voor de meeste Brabanders *eenvoudig* voor de hand ligt. Swalen deelde zijn gedachten echter niet mee, vandaar dat het nieuwe wapen in plaats van de Brabantse kleuren die van het Rijk kreeg: blauw en goud. Werd de leeuw al in 1958 met een rode tong en rode nagels opgepoetst zonder dat de gemeente hierom had verzocht, ook het idee van de *gemeentekroon* stamt niet van de gemeente zelf.

Thans voert de gemeente Hoogelooen c.a. al sinds 1819 de leeuw in het wapen. Is dit in vergelijking met de twee vorige symbolen slechts kort - 170 tegenover 360 jaar - toch kan dit symbool, dat voor de huidige inwoners van de gemeente eigen is, niet zomaar worden weggevaagd.

3. De *leeuw* dient hersteld te worden tot de *Brabantse leeuw*. Hoogelooen is de eerste plaats die met name in *Campinia* wordt genoemd, het rechtsgebied dat in 1203 door de hertog van Brabant werd verworven. De hertog bezat de hoge en middelbare heerlijkheden van Hapert en Hoogelooen met uitzondering van de jaren 1559-1618 en diezelfde heerlijkheden met nog de lage in Casteren, eveneens met uitzondering van genoemde jaren. Tot 1559 behoorden de drie dorpen tot de *hertogelijke* schepenbank van Eersel. Verder bezat de hertog in genoemde dorpen het wind- en gruitrecht, grondcijnzen, leengoederen enz. en kon hij er de gemene gronden uitgeven, voor zover die hem toebehoorden (20-20 %).

Gezien de ouderdom van de band tussen de drie dorpen en de hertogen van Brabant is het niet bezwaarlijk het hertogelijke wapen met één leeuw, dat door de hertogen tot 1294 werd gevoerd, voor Hoogelooen te gebruiken. De wapens van de overige heren (Rode, Hapert, Ranst, Herlaar) zijn niet van belang omdat die rechten in de drie dorpen bezaten in een periode waarin er van schepenbankszegels nog geen sprake was.

Wij stellen daarom voor de Brabantse leeuw in het eerste en vierde kwartier in het nieuwe wapen op te nemen.

Hiermee zijn wij wat de oudere symbolen betreft uitgeput. Een geheel nieuw element kan nu te berde worden gebracht. De abdijs van Tongerlo, gesticht ± 1130, heeft van vóór 1186 tot 1795 rechten in Hoogelooen en Hapert bezeten en tot 1831 pastoors aan Hoogelooen geleverd en de zielzorg uitgeoefend. Zeker vanaf 1305 bezat de abdijs *heerlijke rechten* te Hapert en Hoogelooen, vermoedelijk al vóór 1327 de *grondheerlijkheid*. In de jaren 1559-1590 bezat de abdijs zowel de *hoge, middelbare als lage heerlijkheden* van Hapert, Hoogelooen en Casteren en leverde *het schepenzegeel*!

Voldoende redenen om de band met de abdijs van Tongerlo, die gedurende zeker 650 jaar heeft bestaan, te herstellen door het wapen van deze abdijs op te nemen in het nieuwe gemeentewapen, dat daardoor aan schoonheid wint en dat daardoor eveneens afwijkt van de in deze omgeving gebruikelijke wapens. Het wapen van de abdijs van O.L.V. van Tongerlo was en is: *in goud drie kepers van keel*.

4. De *abdijs van Tongerlo* levert dus een nieuw, historisch geheel verantwoord element voor een nieuw gemeentewapen, meer dan de andere geestelijke in-

stellingen die bezit hebben gehad in de drie dorpen (de abdijen van Echternach, Sint Truiden, Mariënweerd en Postel, het klooster Porta Celi en de kapittels van St.Servaas te Maastricht, Oirschot en Hilvarenbeek). Eigenlijk is de abdijs van Tongerlo de enige die in staat zou zijn geweest (naast het hierna te noemen bisdom 's-Hertogenbosch) door het bezit van alle heerlijkheidsrechten zelf een nieuw wapen aan de schepenbank te verlenen. Dat dit niet is gebeurd is te wijten aan het feit dat de abdijs in 1559 het zegel van de grondheerlijkheid, die zij al bezat, continueerde.

Wij stellen daarom voor het wapen van de abdijs van Tongerlo in het tweede en derde kwartier in het nieuwe wapen op te nemen.

Als laatste voorstel valt te denken aan het wapen van het bisdom 's-Hertogenbosch: *in goud een adelaar, in zijn bek een inktkoker dragende, alles van sabel*. De adelaar symboliseert de evangelist St.Jan, de inktkoker verwijst naar het evangelie dat hij gaat schrijven. Het bisdom 's-Hertogenbosch verwierf in 1590 alle goederen van de abdijs van Tongerlo, inclusief de heerlijke rechten van Hapert, Hoogeloon en Casteren. Tot de lossing in 1618 bleef het bisdom in het bezit van die heerlijkheden, zodat in feite het bezit van de hoge, middelbare en lage heerlijkheden van de drie dorpen tezamen door Tongerlo (31 jaar) en het bisdom (28 jaar) van gelijke duur is geweest.

Alhoewel de overige rechten en de grondheerlijkheid op papier van het bisdom blijven tot 1795 (in totaal dus 205 jaar) komen deze rechten en de grondheerlijkheid in feite in 1648 door confiscatie aan de Staten-Generaal der Verenigde Nederlanden en worden de drie dorpen dus Staten-dorpen.

5. *Het bisdom 's-Hertogenbosch* kan dus een onderdeel voor het nieuwe wapen leveren op grond van het bezit van de heerlijkheidsrechten en het bezit van de grondheerlijkheid.

Ons inziens leent de wapenfiguur zich hier niet voor, terwijl juist door de confiscatie van 1648 genoemde rechten van het bisdom zijn beperkt in tijd, dit in tegenstelling tot die van de abdijs van Tongerlo.

Wij stellen daarom voor geen gebruik te maken van het wapen van het bisdom 's-Hertogenbosch bij de samenstelling van het nieuwe wapen.

Conclusie

Het historisch meest verantwoorde wapen is gezien het voorgaande het volgende wapen, waarin zowel het oude schependomszegel, het gemeentewapen van 1819 (1958) als een nieuw element zijn verwerkt:

gevierendeeld: I en IV in sabel een leeuw van goud, getongd en genageld van keel (Brabant); II en III in goud drie kepers van keel (Tongerlo). Het schild met de rechterhand vastgehouden door de daarachter geplaatste figuur van de Heilige Severinus, gekleed met albe en kazuwifel, gedekt met een bisschopsmijter en houdende in de linkerhand de kromstaf, alles van goud (het oude rechtssymbool van Hapert, Hoogeloon en Casteren).

Eventueel kan achter het geheel nog de struik worden aangebracht, waarvan dan aan weerszijden van het schild de takken zichtbaar zouden worden. Hierdoor krijgt het wapen wel een eigen karakter, doch het geheel lijkt ons te rommelig.

De verdeling I en IV (Brabant) en II en III (Tongerlo) is een kwestie van rang. De hertogen bezaten de hoge heerlijkheid in de drie dorpen, de abdijs "slechts" de lage heerlijkheid in twee van de drie dorpen.

Volgens de richtlijnen van de minister van Binnenlandse Zaken van 18 oktober 1977 (Besluit B 76/3937) worden schildhouders alleen aan een wapen toegevoegd () indien ter verkrijging daarvan bijzondere historische omstandigheden aangevoerd kunnen worden.

Deze bijzondere historische omstandigheden zijn voor Hoogeloon c.a. het feit dat het zegel van de schepenbank (± 1435-1811) twee symbolen heeft opgeleverd, die ons inziens alleen als schildhouder kunnen fungeren omdat (1) de heilige Severinus niet op een schild dient te worden geplaatst en (2) de struik of takken heraldisch gezien het wapenschild zouden "bederven" in combinatie met het oude hertogelijke wapen.

Op grond van het feit dat deze symbolen gedurende ± 375 jaar de gemeentelijke symboliek zijn geweest, kunnen deze symbolen dan ook als bijzondere historische omstandigheden worden aangevoerd.

Mocht de gemeente Hoogeloon c.a. een tegenstander zijn van de voorgestelde schildhouder(s), dan staat de mogelijkheid open de *gemeentekroon* weer op te nemen. Na de omschrijving van het wapen moet dan worden toegevoegd: *Het wapenschild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee paarlen.*

De gemeentevlag

Zoals bij de meeste gemeenten in Brabant werd ook Hoogeloon c.a. in 1935 opgescheept met de "defileervlag", die had gediend bij de viering van het 750-jarig bestaan van 's-Hertogenbosch in dat jaar. Deze Brabantse blokvlaggen, waarin het gemeentewapen van de verschillende gemeenten is opgenomen, zijn totaal ongeschikt om als gemeentevlag te dienen en worden in de praktijk dan ook bijna niet gebruikt.

Als het voorstel met betrekking tot het nieuwe wapen wordt aanvaard, dan zijn de kleuren van de gemeente *zwart, geel (=goud)* en *rood*. De Brabantse leeuw in de vlag verwerken lijkt niet aanbevelenswaardig, doch is niet onmogelijk. De keper van Tongerlo kan zonder probleem worden verwerkt.

Beschrijving van de vlag: *gekeperd (in de zin van de vlag) van zwart, geel en rood (desnoods in het zwart langs de broek de Brabantse leeuw opgenomen).*

Voor zover bekend wordt deze vlag door geen enkele andere gemeente in Nederland gebruikt.

De maten van de vlag zullen dienen overeen te komen met die van de Nederlandse vlag, waarvan de hoogte en lengte zich in de regel verhouden als 2 : 3.

Slotopmerking

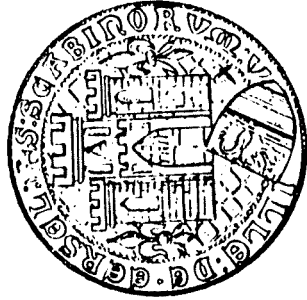
Op 6 september 1986 zal de gemeente Hoogeloon c.a. historisch gezien 800 jaar bestaan. Dat dit dorp veel ouder is zal iedereen wel weten. Hapert en Casteren worden als zodanig ook al in oorkonden van vóór 1186 genoemd, doch thans bestaat de gemeente voor het geheel 800 jaar.

Een mooie gelegenheid voor een nieuw gemeentewapen en een nieuwe vlag, waaruit de 800-jarige historie van de gemeente blijkt.

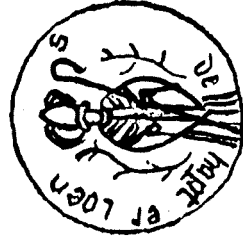
-----+-----

© J.Th.M.Melssen

Streekarchief Zuid-Oost Brabant.
september 1985.

Zegels van de schepenbank van Eersel
links vanaf 1339, rechts vanaf 1344 in gebruik

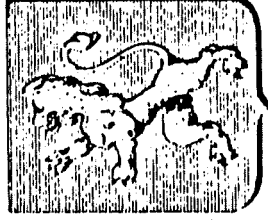

Zegel van schepenen
van Hapert en Hoogeloon
1479-1811

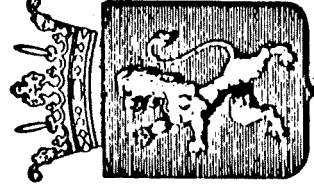
Zegel van schepenen
van Waalre en Valkenswaard
ter vergelijking van dat
van Hapert en Hoogeloon

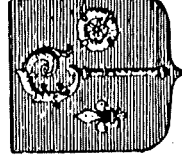
Zegelstempel van de
Mairie van Hoogeloon
1810-1814

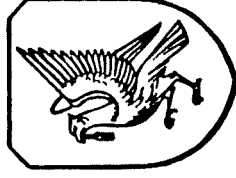
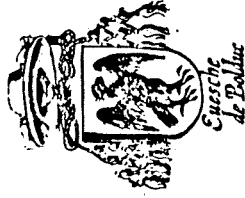
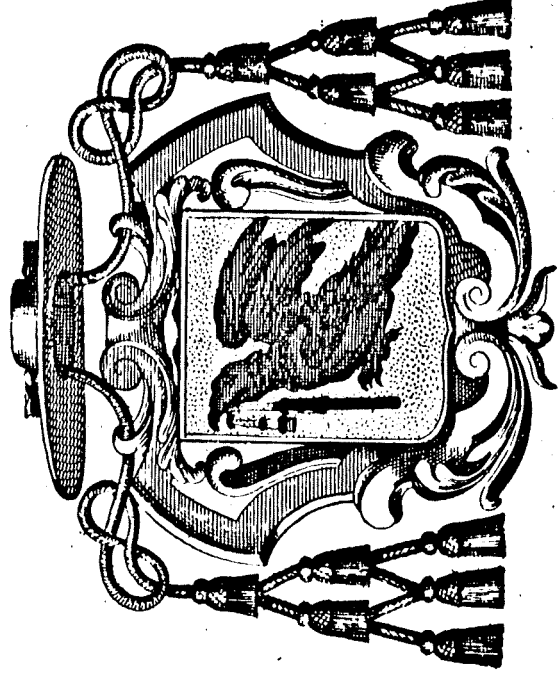
Gemeentewapen van
Hoogeloon
1819-1958

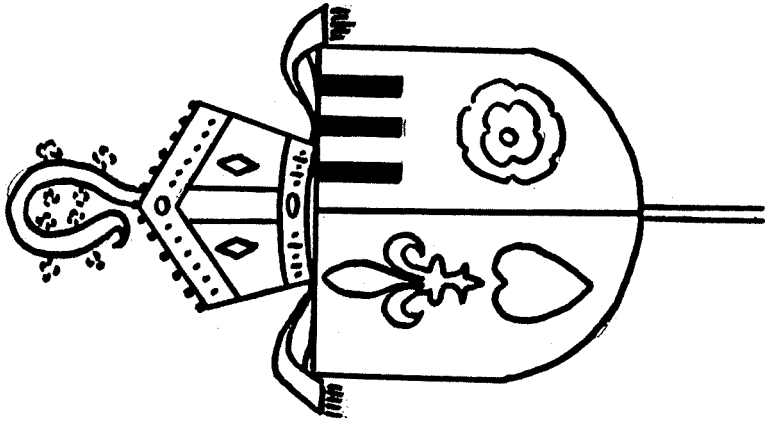
Gemeentewapen van
Hoogeloon vanaf 1958

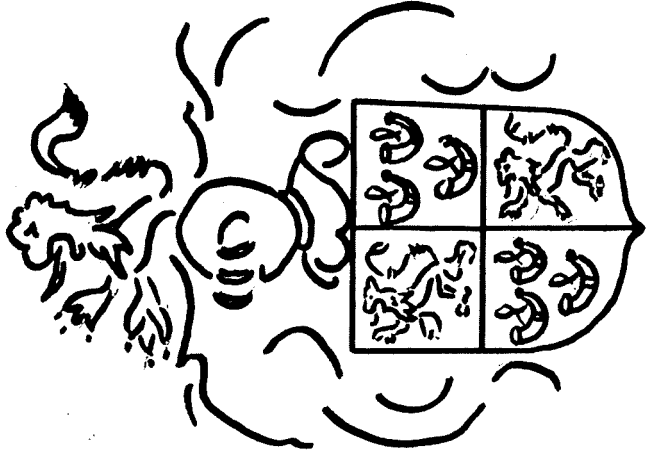
Wapens van de abdij van Tongerlo volgens afbeeldingen uit 1600 (links) en 1742 (midden) en van de huidige gemeente Tongerlo (rechts).

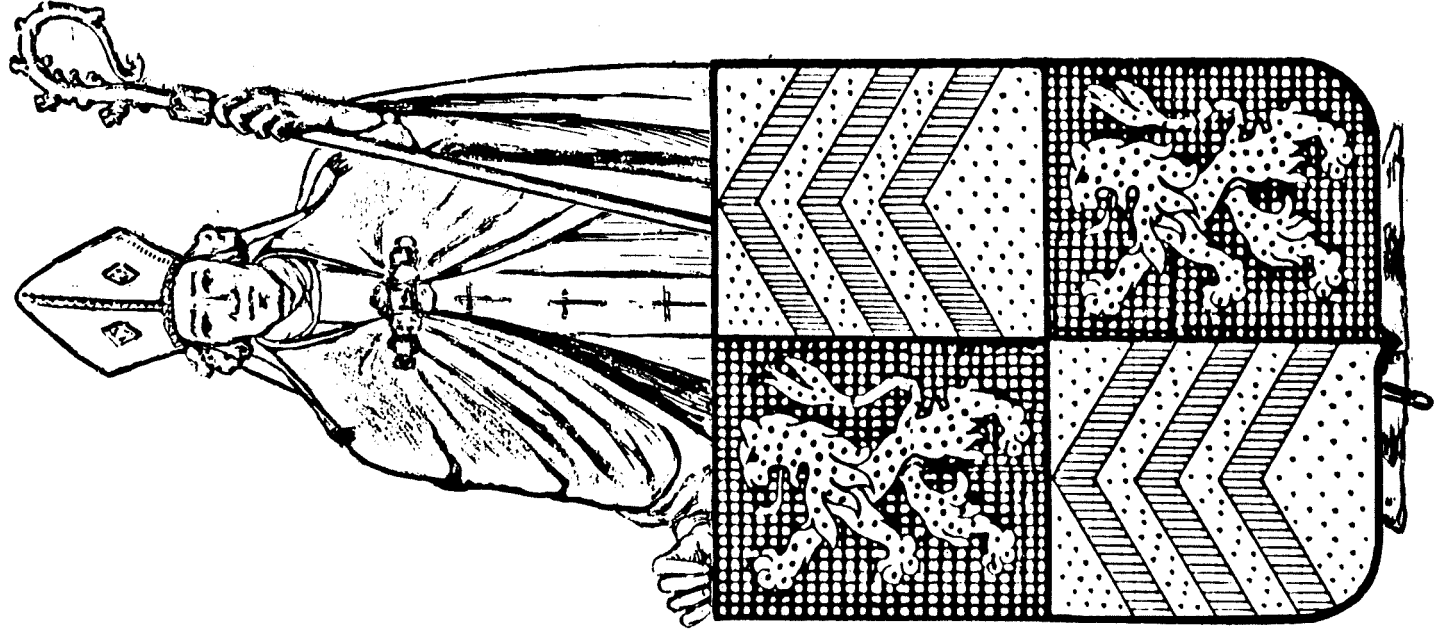
Wapen van het bisdom 's-Hertogenbosch volgens afbeeldingen uit 1600 (links) en 1742 (rechts) en het huidige wapen van het bisdom (rechts).

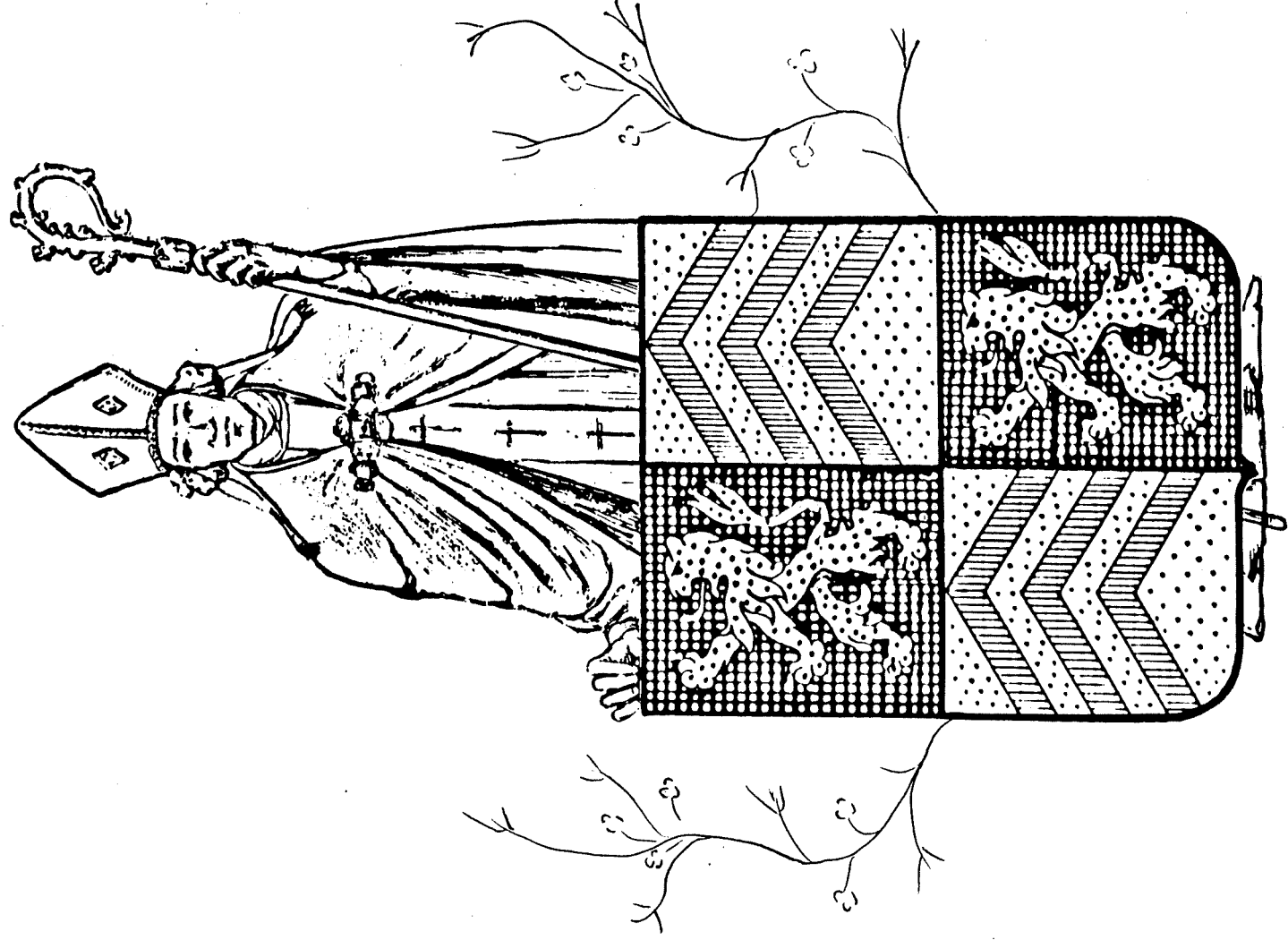
Wapen van abt Geraard van der Schaeft (±1460-1532) en van diens neef Dionysius van der Schaeft (1506-1541), beiden geboortig van Hoogeloon en beiden opvolgende abten van Averbode.

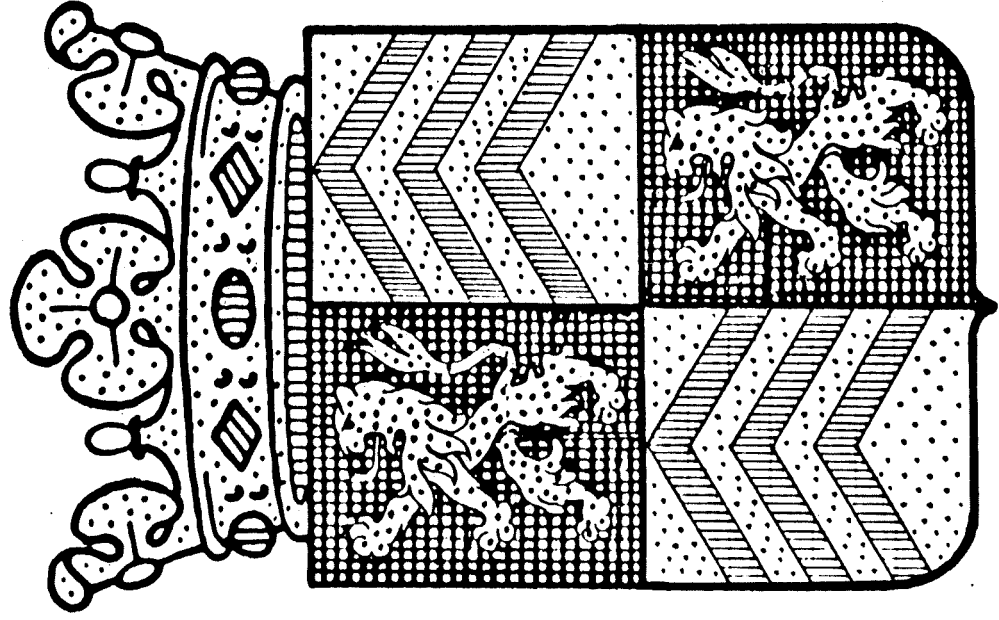
Wapen van Mr Johan van den Heuvel, rentmeester van de bisschoppelijke goederen in Kempen- en Peelland en schout van Hapert, Hoogeloon en Casteren (± 1572 - ± 1644).

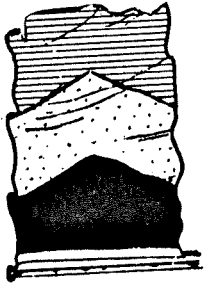
Wapenvoorstel 1 (zie conclusie) met
Sint Severinus als schildhouder

Wapenvoorstel 2 (zie conclusie) met
Sint Severinus en struik als schildhouders

Wapenvoorstel 3 (zie conclusie) met
gemeentekroon en zonder schildhouder(s)

Voorgestelde vlaggen, zonder (links) en met de Brabantse leeuw (rechts).

De gemeentevlag

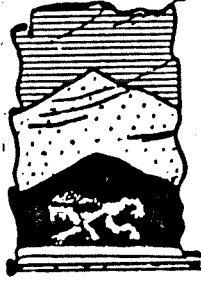
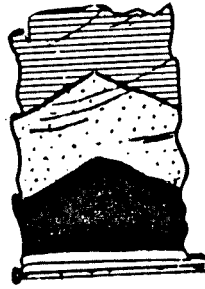
Zoals bij de meeste gemeenten in Brabant werd ook Hoogeloon c.a. in 1935 opgescheept met de "defileervlag", die had gediend bij de viering van het 750-jarig bestaan van 's-Hertogenbosch in dat jaar. Deze Brabantse blok-vlaggen, waarin het gemeentewapen van de verschillende gemeenten is opgenomen, zijn totaal ongeschikt om als gemeentevlag te dienen en worden in de praktijk dan ook bijna niet gebruikt.

Als het voorstel met betrekking tot het nieuwe wapen wordt aanvaard, dan zijn de kleuren van de gemeente *zwart, geel (=goud) en rood*. De Brabantse leeuw in de vlag verwerken lijkt niet aanbevelenswaardig, doch is niet onmogelijk. De keper van Tongerlo kan zonder probleem worden verwerkt.

Beschrijving van de vlag: *gekeperd (in de zin van de vlag) van zwart, geel en rood (desnoods in het zwart langs de broek de Brabantse leeuw opgenomen).*

Voor zover bekend wordt deze vlag door geen enkele andere gemeente in Nederland gebruikt.

De maten van de vlag zullen dienen overeen te komen met die van de Nederlandse vlag, waarvan de hoogte en lengte zich in de regel verhouden als 2 : 3.

DE HOGE RAAD VAN ADEL,

Gelet op zijn besluit van 28 september 1819 en het Koninklijk besluit van 4 maart 1958, n° 9,

VERKLAART,

dat daarbij de gemeente Hoogeloon, Hapert en Casteren bevestigd is in

het gebruik van het onderstaande wapen,

waarvan de beschrijving luidt als volgt:

*van azuur, beladen met een klimmende
leeuw van goud, gelogd en genageld
van keel.*

*Het schild gedekt met een gouden
kroon van drie bladeren en
twee paaren.*

Gedaan te 'S-GRAVENHAGE, 24 maart 1958.

DE HOGE RAAD VAN ADEL,

M. J. van der Meulen

Voorzitter

H. van der Meulen

Secretaris

VAN WEGE DEN KONING.

DE HOOGHE RAAD VAN ADEL, gebruik makende van de magt aan
denzelven verleend, bij besluit van den 20sten Februarij 1816, bevestigt bij
dezen de *Senevants Hogeloon* / proce Noord-Brabant.
ingevolge het, door *haar* gedaan verzoek, in het bezit van het navolgende Wapen:

Sijnde in blaauw schild, beladen

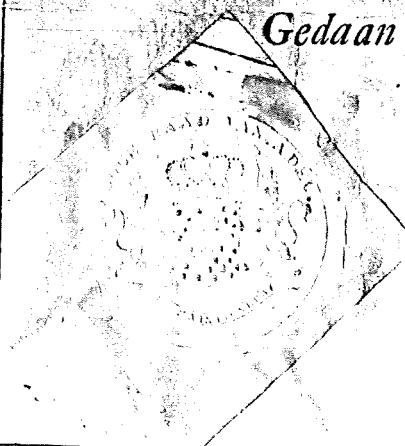
met een klimmenden gouden leeuw.

Gedaan in 'S GRAVENHAGE den 20sten September 1819.

A. C. Broekhaert van Schuyburg

TER ORDONNANTIE VAN DEN HOOGEN RAAD.

C. Phis. Secretaris.

Gemeente Hoogeloon c.a.

Raadsvergadering Nr. 1

d.d. 28 januari 1986

Agenda-Nr. 9

AAN de raad der gemeente
Hoogeloon c.a.,

VOORSTEL TOT HET RICHTEN VAN EEN VERZOEK AAN HARE MAJESTEIT DE KONINGIN OM EEN NIEUW WAPEN AAN DEZE GEMEENTE TE VERLENEN.

Hapert, 20 januari 1986.

Geacht kollege,

Zoals u bekend ontvingen wij enige tijd geleden van het Streekarchief Zuid-Oost Brabant het rapport "Naar een nieuw gemeente-wapen voor Hoogeloon c.a."

Blijkens het begeleidend schrijven is het rapport een uitwerking van gegevens die zijn verkregen uit historisch onderzoek. Men komt in dit rapport tot een voorstel voor een nieuw gemeentewapen, zoals nader aangegeven op bladzijde 9 van het verslag, waarbij uitdrukkelijk een bepaalde voorkeur wordt uitgesproken.

Wij zijn bijzonder blij met het gedegen rapport en kunnen ons met het gedane voorstel volledig verenigen. Het thans door onze gemeente gevoerde wapen, daterende van 1819, bezit geen enkele historische achtergrond. De leeuw was slechts een wens van de toenmalige burgemeester, terwijl als kleuren de Rijkskleuren gebruikt werden.

Blijkens een enige tijd gelden ontvangen schrijven van de sekretaris van de Hoge Raad van Adel is er alle reden om tot wapenwijziging over te gaan, indien hiervoor historische gronden aanwezig zijn.

Ons voorstel tot wapenwijziging is tweemaal besproken in de commissie financiën en algemene zaken en de welzijnscommissie. In meerderheid kan men zich met ons voorstel verenigen. Met name ook, zo menen wij, nu het nieuwe wapen in kleur is getekend door een erkend wapen-tekenaar, is het mogelijk om een goede indruk te verkrijgen van het door ons voorgestelde wapen. Ook met de aanbeveling van de deskundigen om de heilige Severinus als aartsbisschop in het nieuwe wapen op te nemen als schildhouder, kunnen wij ons volledig verenigen en deze aanbeveling is dan ook in ons voorstel nadrukkelijk opgenomen.

Voor zover nodig, ter verduidelijking, het navolgende. Blijkens het verrichte onderzoek door het Streekarchief is er sprake van het "gemene zegel van de grondheerlijkheid van Hapert en Hoogeloon", waarvan het oudst bekende exemplaar dateert van 1479. Dat zegel bevat ondermeer als symbool Sint Severinus. Het gebruik van dit zegel werd in 1559 gekontinueerd door de nieuwe schepers van Hapert, Hoogeloon en Casteren. Aldus het rapport. Een zeer wezenlijk onderdeel derhalve van het nieuwe wapen; aangezien de schepenbanken gezien moeten worden als een van de eerste vormen van gemeentebesturen.

Wij stellen u voor om aan Hare Majesteit de Koningin te vragen om een nieuwe gemeentewapen te verlenen overeenkomstig de navolgende omschrijving:

Wapenbeschrijving Hoogeloon c.a.:

Gedeeld I: sabel, een leeuw van goud, getongd en genageld van keel; II: goud, 3 kepers van keel. Het schild links gehouden door de Heilige Severinus, aartsbisschop van Keulen, van natuurlijke kleur, gedekt met een mijter van zilver, geboord en gevoerd van goud en gekleed in een albe van zilver, een overtuniek van goud, geboord van keel, een antieke kazuifel van keel, gevoerd van goud, een pallium van zilver, beladen met 5 breedarmige kruisjes van sabel en met franje van goud, en geschoeid van goud, met in de linkerhand een kromstaf eveneens van goud.

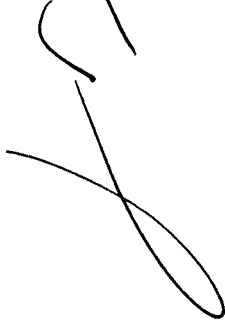
Wij hebben aan mr. O. Schutte, sekretaris van de Hoge Raad van Adel gevraagd om ons omtrent het nieuwe wapen te adviseren. Omdat hij reeds eerder in een schrijven aan de samensteller van het rapport te kennen gaf zich in grote lijnen te kunnen verenigen met de door de heer J.Th.M. Melssen getrokken konklusies, nemen wij aan, dat ook thans de heer Schutte achter ons voorstel staat.

Hoogachtend,

BURGEMEESTER EN METHOUDERS VAN HOOGELOON c.a.,

, burgemeester.

, sekretaris.

"Eindhovens Dagblad"
zaterdag 2 november 1985.

Pag. 4 - Eindhovens Dagblad - WEST

2a. 2 nov 1985

HOOGELOON - De gemeente Hoogeloon krijgt een nieuw wapen en nieuwe vlag. Het huidige wapen is historisch gezien niet juist. Oorspronkelijk had het wapen andere kleuren en stond er een bisschop op. In opdracht van de gemeente Hoogeloon heeft het streekarchief Zuidoost-Brabant een rapport gemaakt met drie suggesties voor een nieuwe vlag en vier gemeentewapen. Er wordt advies ingewonnen bij de Hoge Raad van Adel over de voorstellen. Uiteindelijk doet de gemeenteraad een keuze.

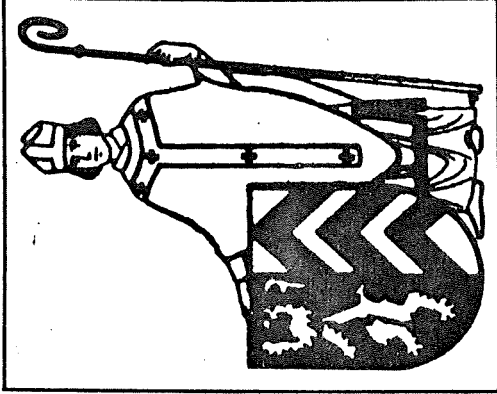
Nieuw wapen voor Hoogeloon

Ambtenaar J. Melssen van het streekarchief vertelt dat in 1815 de koning besloot dat iedere gemeente een wapen moest hebben. Toen Hoogeloon gevraagd werd hoe het gemeentewapen er uit zag, konden men het stempeltje niet vinden waarop de bisschop stond die normaal het wapen sierde. De toenmalige burgemeester stelde toen voor een leeuw te nemen. Omdat

men verzuimde de kleuren op te geven kreeg het wapen automatisch de rijkskleuren blauw en goud.

Hoe het nieuwe wapen er mogelijk uit gaat zien, wil Melssen niet kwijt. Eerst moet de gemeenteraad een keuze doen, vindt hij. Na die keuze volgt er een hele procedure, voordat Hoogeloon bij Koninklijk Besluit officieel een nieuw gemeentewapen krijgt. Meestal krijgt een gemeente uiteindelijk het wapen waarom gevraagd is. Melssen weet slechts één geval waar dit niet gebeurde, de gemeente Waalre.

"Eindhovens Dagblad"
woensdag 22 januari 1986.

● Het ontwerp van het nieuwe wapen van Hoogeloorn, waarover de gemeenteraad volgende week moet beslissen.

Nieuw wapen Hoogeloorn met Severinus als schildhouder

HOOGELOORN - Het nieuwe wapen van de gemeente Hoogeloorn zoals B. en W. dat dinsdag aan de raadsleden ter goedkeuring voorleggen, verschilt nogal wat van het huidige. De heilige Severinus, aartsbisschop van Keulen, mag wat betreft het college in de toekomst als schildhouder optreden. Het wapen werd gedeeld en heeft andere kleuren gekregen. De leeuw blijft goudkleurig met rode tong en nagels, maar krijgt een zwarte achtergrond. Het vlak er-naast is goudkleurig met drie rode banen. Severinus is ook in de kleuren goud, zilver en rood gehouden.

Het huidige wapen (een goudkleurige leeuw op een blauw veld) dateert uit 1819. Omdat het geen echte historische achtergrond be-

zit, is er volgens de Hoge Raad van Adel alle redenen om het gemeentewapen te wijzigen. Deze instantie moet straks een advies over het wapen uitbrengen aan de koningin. Maar in feite heeft de minister van Binnenlandse Zaken het laatste woord.

Hoogeloorn is al een aantal jaren bezig met het idee het gemeentewapen te veranderen. De gemeenteteveld werd er door verschillende mensen op gewezen dat het wapen historisch niet klopt. Vorig jaar maakte streekarchivaris J. Melsen uit Eindhoven een rapport waarin hij vier suggesties deed voor het wapen. Een van die suggesties werd in opdracht van B. en W. uitgetekend door heraldisch tekenaar H. 't Jong uit Dordrecht.

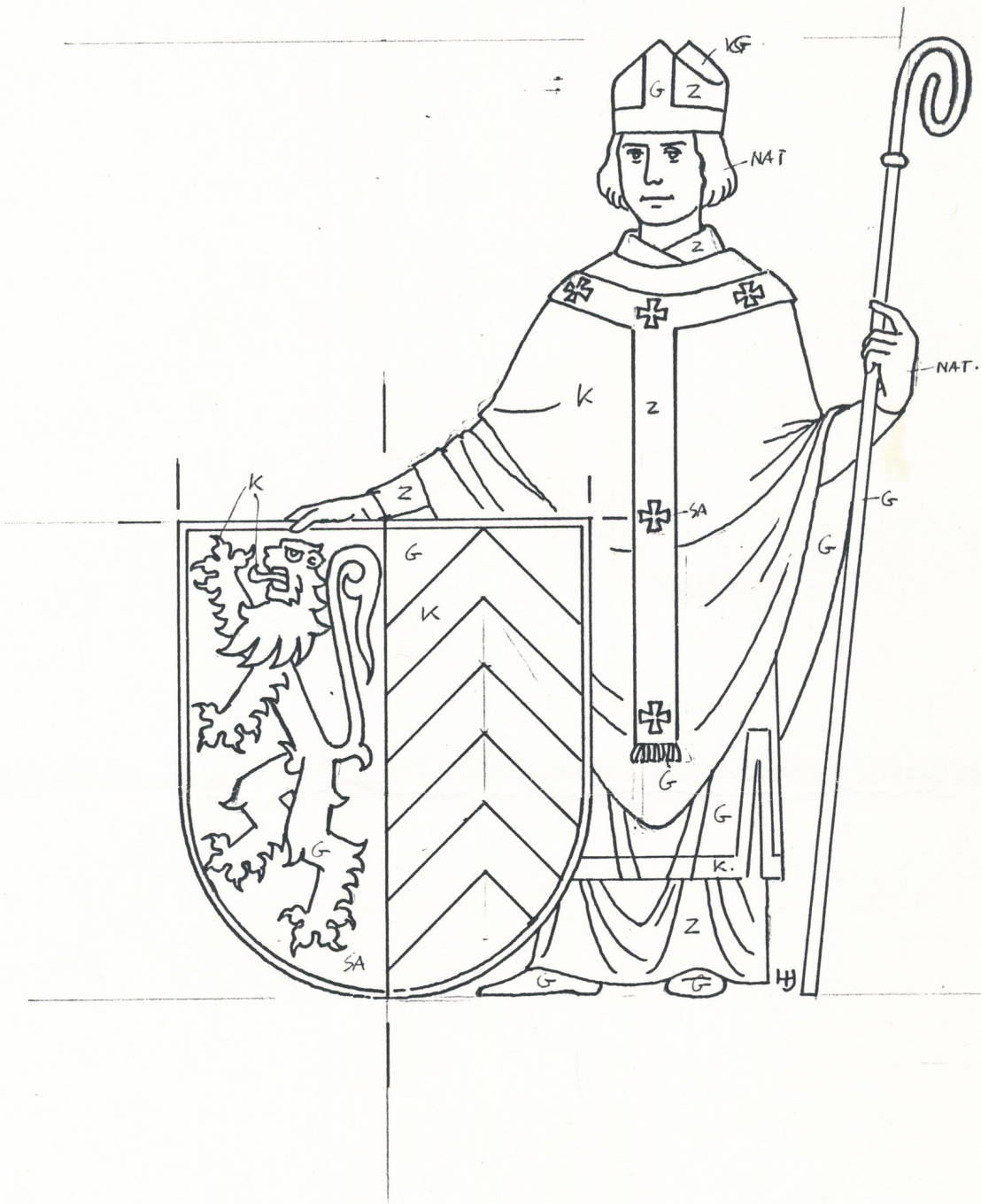
Historisch onderzoek door Melsen bracht aan het licht dat de heilige Severinus voor Hapert, Hoogeloorn en Casteren een belangrijk symbool was. Samen met een struik kwam hij tussen 1559 en 1798 voor op het zegel van de schepenbank van deze drie plaatsen.

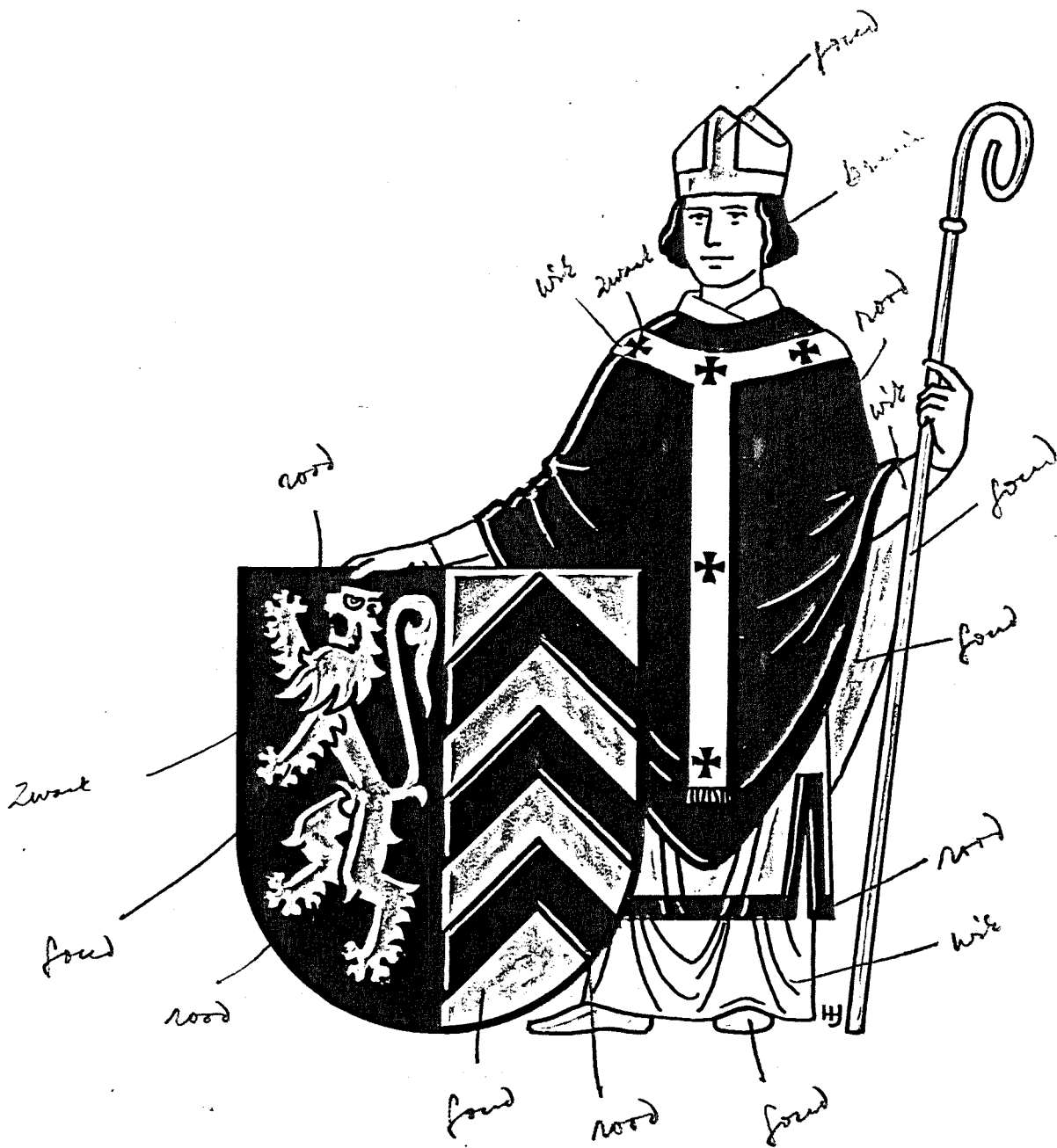
Omdat een schild eigenlijk bedoeld is ter bescherming kan er eigenlijk geen heilige op afgebeeld worden. Daarom kan Severinus eigenlijk alleen maar als schildhouder bij het nieuwe wapen betrokken worden.

Voor de ene helft van het nieuwe wapenschild koos Melsen (en vervolgens ook B. en W.) een gouden leeuw op een zwart vlak als symbool van Brabant. Op de tweede helft staat het wapen van de abdi van Tongerlo waarmee de drie kerkdorpen van de gemeente Hoogeloorn lang een sterke binding hadden.

In overleg met de raadscommissies kwamen B. en W. tot de keuze. Tekenaar 't Jong heeft de suggestie van Melsen iets anders uitgewerkt: volgens hem had Melsen de kleding van de heilige uit de verkeerde periode laten komen. Ook heeft hij de heilige wat eenvoudiger weergegeven en naast in plaats van achter het schild geplaatst.

g. 1. 866

HOOGELOON C.A.

W I J **B** E A T R I X, B I J D E G R A T I E G O D S,
K O N I N G I N D E R N E D E R L A N D E N,
P R I N S E S V A N O R A N J E - N A S S A U,
E N Z. E N Z. E N Z.

27 MAART 1986

No. 40

Op de voordracht van Onze Minister van Binnenlandse Zaken van 21 maart 1986, nr. R86/247, directoraat-generaal Binnenlands Bestuur;

Gezien het verzoek van burgemeester en wethouders van Hoogeloon c.a. van 11 februari 1986, no. 860256 tot wijziging van het wapen van die gemeente;

G e l o p het besluit van de Soevereine Vorst van 24 december 1814, no. 32 en het koninklijk besluit van 23 april 1919, Stb. no. 181;

De Hoge Raad van Adel gehoord;

H E B B E N G O E D G E V O N D E N E N V E R S T A A N :

- a. het koninklijk besluit van 4 maart 1958, no. 9 waarbij aan de gemeente Hoogeloon c.a. een wapen verleend werd, in te trekken;
- b. aan de gemeente Hoogeloon, Hapert en Casteren een wapen te verlenen, waarvan de beschrijving luidt als volgt:
"Gedeeld; I in sabel een leeuw van goud, getongd en genageld van keel; II in goud drie kepers van keel. Het schild ter linkerzijde gehouden door de Heilige Severinus, aartsbisschop van Keulen, van natuurlijke kleur, met een mijter van zilver, geboord en gevoerd van goud, gekleed in een albe van zilver, een overtuiniek van goud, geboord van keel, een

- 2 -

antieke kazuifel van keel, gevoerd van goud, een palium van zilver, beladen met vijf breedarmige kruisjes van sabel en met franje van goud, geschoeid van goud en houdende in de linkerhand een kromstaf eveneens van goud".

Onze Minister van Binnenlandse Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit. /

's-Gravenhage, 27 maart 1986

(get.) B E A T R I X

E M I N I S T E R V A N B I N N E N L A N D S E Z A K E N,

(get.)

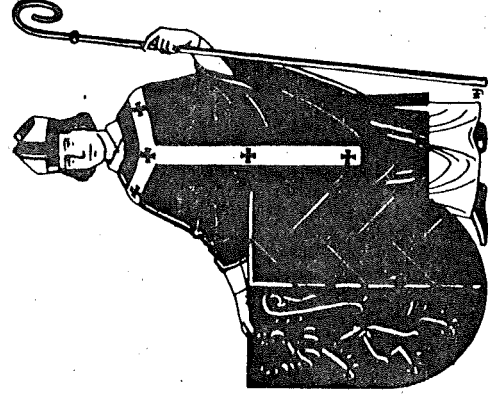
R.W. DE KORTE

Gemeente Hoogeloon krijgt een nieuw wapen

In de 8e eeuw deed Bertilindis, dochter van Wigibald en Oadra, landerijen, bossen en haar moeders erfdeel te Heopurdum aan Bisschop Willibrord kado. De cijnsrechten, die de abdijs van Echternach in het begin van de 13e eeuw te Lo, Apert en Casterlo beurde, waren hiervan waarschijnlijk een overblijfsel. Zo meldt de historie voor het eerst het bestaan van Hapert, Hoogeloon en Casteren. Dit staat te lezen in het lijvig rapport van de heer Melssen, medewerker van het streekarchief, over de historische achtergrond van het nieuwe wapen van de gemeente Hoogeloon. Burgemeester en wethouders van deze gemeente vonden het vooral van belang dat de nieuwe symbolen van de gemeente een duidelijke historische waarde moesten hebben.

Het huidige wapen van Hoogeloon heeft geen historische achtergrond. De leeuw was slechts een wens van de burgemeester in 1816 en de kleuren zijn de rijkskleuren. Een gemeente mag tot wapenwijziging overgaan als de Hoge Raad van Adel heeft geconstateerd dat dit historisch gegronsd is.

Het nieuwe wapen zal St. Severinus als schuldhouders gaan voeren, omdat uit onderzoek gebleken is dat het 'gemene zegel van de grondheerlijkheid van Hapert en Hoogeloon' St. Severinus als symbool heeft (het oudste exemplaar van dit zegel dateert van 1479). In 1559 werd dit zegel ook gebruikt door de schepers van de drie kerkdorpen en een schepersbank was de eerste vorm van een gemeentebestuur. Het schild bevat opnieuw de leeuw, omdat die lange tijd het wapen van Hoogeloon heeft gesierd en de rechterkant van het schild toont het wapen van de abdijs van Tongerlo (in goud drie kepers van keel), omdat de gemeente ruim 650 jaar banden met de abdijs van Tongerlo had. Dit wapen bepaalt ook meteen de kleur van het gehele Hoogeloonse wapen dat in goud, keel(rood) en zwart wordt uitgevoerd. Henk 't Jong, een heraldisch tekenaar, heeft borg gestaan voor het nieuwe wapen zoals het hier

wordt afgebeeld, uiteraard is het in kleur nog fraaier. Tegelijk met een nieuw wapen wil de gemeente Hoogeloon een nieuwe vlag. Omdat de kleuren van het wapen zwart, geel en rood enige verwarring zouden kunnen geven met de Belgische vlag, wordt overwogen om er meerdere gele en rode kepers (vergelijk de vorm van de kepers in het wapen) in te verwerken.

Hoogeloon 800 jaar

Het rapport geeft ook uitleg over de kerkgemeenschappen die in de 12e eeuw bestonden en waarbij de kerk van Hapert de dochterkerk van Hoogeloon was. De kerkpatroon van Hoogeloon was St. Pancratius die vanaf het jaar 1000 in Nederland bekend was. Hapert had als kerkpatroon St. Severinus, die vermoedelijk eerst de kerkpatroon van Hoogeloon was. Omdat St. Pancratius

meer belangstelling kreeg, werd St. Severinus 'overgedaan' aan Hapert. De kerk van Casteren had oorspronkelijk als kerkpatroon Onze Lieve Vrouw en later Sint Willibrordus. Het staat ook geboekt dat de heren van Rode te Hoogeloon en van Hapert (later de heren van Ranst) te Hapert schenkingen deden aan de abdijs van Tongerlo. Tussen 14 april 1164 en 6 september 1186 schonk een zekere Arnold, heer van Rode de helft van een tienden van het dorp en de helft van de kerk aan de abdijs, vandaar dat men dit jaar op 6 september 1986 het 800 jarig bestaan van de gemeente Hoogeloon zal vieren, hoewel het bekend is dat de drie dor-

" De kempenaar "
donderdag
23 januari 1986.

pen ouder zijn. 'Een mooie gelegenheid voor een nieuw gemeentewapen en een nieuwe vlag', besluit J. Melssen zijn rapport. En hierover zullen de gemeenteraadsleden gaan praten tijdens de komende raadsvergadering, want dan zal aan Hare Majesteit de Koning het verzoek worden gedaan om de gemeente Hoogeloon een nieuw wapen te verlenen.

"De Kempenaer"
donderdag 30 januari 1986.

Gemeente Hoogeloon koopt bosgrond

Tijdens de raadsvergadering van afgelopen dinsdag 28 januari heeft het college goedkeuring gehecht aan de aankoop van ruim 8 ha bosgrond aan de Hoogcastersweg in Hoogeloon. De twee betreffende bospercelen grenzen aan gemeentelijke bospercelen en op deze manier is het bosbezit weer een stuk aantrekkelijker geworden. Ook gezien de landschappelijke waarde is deze koop een hele aanwinst, hoewel de raadsleden niet allemaal ervan overtuigd waren dat dit bos goed onderhouden was.

Verder is de raad accoord gegaan met de vaststelling van het bestemmingsplan Hemeirijken, ondanks de twee bezwaren en gaat de gemeente gemeenschappelijke regelingen aan voor de GGD Valkenswaard en Geldrop en de Wet Voorzieningen Gezondheidszorg regio agglomeratie en Kempenland.

Gemeenschappelijke regeling GGD

Sinds 1981 is er gezocht naar mogelijkheden om de basisgezondheidsdiensten in het werkgebied van de agglomeratie Eindhoven en Streekkorgaan Kempenland te laten samengaan. Aangezien de

GG en GD van Eindhoven bestuurlijk en organisatorisch gezien, anders van opbouw is als de GGD's van Geldrop en Valkenswaard wordt dit samengaan een moeilijke zaak. Wel kunnen de beide GGD's buiten Eindhoven tot verregaande samenwerking komen, die zeker voordelen heeft. Bijvoorbeeld: het draagvlak wordt groter, zodat in de toekomst gespecialiseerder dienstverlening kan plaatsvinden, de jeugdgezondheidszorg kan uitgebreid worden en het preventief werken van de gezondheidszorg kan een grotere aanpak krijgen. Ook van de praktische kant bezien is het een goede zaak, vindt het college van B. en W., want als afzonderlijke diensten komen zij niet in aanmerking voor subsidie van het rijk en kostenbesparend gewerkt worden door een efficiënter gebruik van beschikbaar personeel en materiaal.

In december 1985 hebben de besturen van beide gezondheidsdiensten de samenwerking reeds officieel bekrachtigd, maar ook de betrokken gemeenschappenelijke regeling over te gaan en dit is dinsdagavond dus gebeurd. De raadsleden van Hoogeloon hebben ook als eerste gemeenteraad in de regio de gemeenschappelijke regeling Wet Voorzieningen Gezondheidszorg regio Agglomeratie en Kempenland aangenomen. Deze nieuwe wet is een heel ingewikkeld zaak en heeft als voorname doel om de gezondheidszorg dichterbij de mensen die het aangaan te brengen. Decentralisatie dus. De Hoogeloonse raadsleden vonden dat dit onderwerp duidelijk was begeleid door wethouder van de Zande en het CDA hoopte dat deze decentralisatie een stap vooruit zal betekenen. 'De uitwerking van de wet zal leren of dit een goede regeling is', aldus L. Lavrijssen. Wethouder van de Zande benadrukte nogmaals, na vragen vanuit de fractie

Braken, dat de invulling van deze wet met de grootste zorgvuldigheid zal plaatsvinden, waarbij ook de invulling van de huisartsen een plaats krijgt.

Het nieuwe Hoogeloonse wapen

Het wapen van Hoogeloon dat nog dit jaar vernieuwd zal worden, is toch volgens het voorstel goedgekeurd. Dit ondanks het feit dat er verscheidene raadsleden moeite mee hadden. Deze bezwaren richtten zich vooral op de dominante rol van St. Severinus. Liever met kleinere symbolen in het wapen terug te vinden zou zijn.

Gemeente Hoogeloon c.a.

Raadsvergadering Nr. 6

d.d. 27 mei 1986

Agenda-Nr. 8

AAN de raad der gemeente
Hoogeloon c.a.

VOORSTEL TOT HET VASTSTELLEN VAN EEN GEMEENTEVLAG

Hapert, 16 mei 1986.

Geacht college,

Op 20 januari 1986 hebben wij U voorgesteld om aan Hare Majesteit de Koningin te verzoeken om aan onze gemeente een nieuw wapen te verlenen. Basis van het verzoek vormde het rapport "Naar een nieuw gemeentewapen voor Hoogeloon c.a.", samengesteld door de heer J.Th.M. Melssen van het Streekarchief Zuid-Oost Brabant.

Wij kunnen U thans meedelen, dat bij Koninklijk Besluit van 27 maart 1986, nr. 40, ons toegezonden door de Minister van Binnenlandse Zaken bij schrijven van 2 mei 1986, aan onze gemeente een wapen is verleend.

In het rapport van de heer Melssen wordt ook een voorstel gedaan voor een (nieuwe) gemeentevlag. Zoals bij de meeste gemeenten in Noord-Brabant werd, aldus het rapport, ook Hoogeloon c.a. in 1935 "opgescheept" met de "defileervlag" die had gediend bij de viering van het 750-jarig bestaan van 's-Hertogenbosch in 1935. Deze Brabantse blokvlaggen, waarin de gemeentewapens van de verschillende gemeenten zijn opgenomen, zijn volgens de heer Melssen totaal ongeschikt om als gemeentevlag te dienen en worden in de praktijk dan ook bijna niet gebruikt.

Alhoewel er geen werkelijke argumenten bestaan voor een relatie tussen wapen en vlag, staat de Hoge Raad van Adel wel voor zo'n nauwe relatie, aldus de heer Melssen.

In het rapport van het Streekarchief worden enkele suggesties gedaan middels een drietal afbeeldingen, waarbij rekening wordt gehouden met de kleuren van de gemeente zwart, geel (= goud) en rood. In de ontwerpen is de Brabantse leeuw verwerkt en de kepervorm van Tongerlo.

Wij hebben wapentekenaar, de heer H.C. 't Jong uit Dordrecht, gevraagd om een ontwerp te maken, met als basis de door de heer Melssen verstreekte gegevens. Het ontwerp dat wij hebben ontvangen bestaat uit de gewenste kleuren, en in de vlag is de Brabantse leeuw verwerkt en de kepers van Tongerlo. Wij hebben dit ontwerp voorgelegd aan de Hoge Raad van Adel, die bij schrijven van 8 april 1986 haar voorkeur heeft uitgesproken voor ontwerp 2 van de heer Melssen, maar tegelijk heeft medegeedeeld zich ook te kunnen verenigen met het ontwerp van de heer 't Jong.

Rekening houdend met de voorkeur van de Hoge Raad van Adel is daarna aan de heer 't Jong gevraagd om met dit advies rekening te houden en een nieuw ontwerp te maken. Dit ontwerp ontvingen wij daarna, maar gezien de onderlinge verhoudingen werd tevens een tweede aangepast ontwerp door de wapentekenaar aan ons toegezonden.

Ondermeer gezien de toch wel mogelijke verwarring met de Belgische vlag geven wij er uiteindelijk sterk de voorkeur aan, om aan U voor te stellen als nieuwe gemeentevlag vast te stellen het ontwerp zoals dat bij de raadsstukken ter inzage is gelegd. Dit ontwerp komt vrijwel overeen met het eerste ontwerp van de heer 't Jong.

De omschrijving van de door ons voorgestelde vlag is als volgt:

"Broekkepersgewijs verdeeld in zwart, geel, rood, geel, rood.

De top van het zwarte vlak ligt op het midden van de vlag, de andere kepers hebben een breedte van 1/5 vlaghoogte en maken met hun top een hoek van 110°. In het zwart een gele leeuw van 9/10 vlaghoogte".

Wij stellen U voor om overeenkomstig ons voorstel te besluiten. Zeker nu, zo mogen wij hopen, in ruime mate aandacht aan onze gemeente geschonken zal worden bij gelegenheid van het 800-jarig bestaan, is het een goede zaak om een eigen gemeentevlag te bezitten, die tot stand is gekomen aan de hand van historisch verkregen gegevens.

Hoogachtend,

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN HOOGELOON c.a.,

, burgemeester.

, secretaris.

Het nieuwe wapen der gemeente Hoogeloon, Hapert en Casteren.

Bij besluit van 20 februari 1816, nr. 69 werd op 20 september 1819 door de Hoge Raad van Adel als wapen voor de gemeente

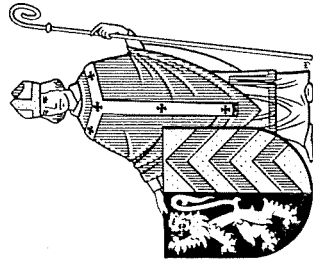
Hoogeloon bevestigd: „zijnde een blaauw schild, beladen met een klimmenden goudt leeuw”.

Het idee voor dit wapen stamde van burgemeester J. Swalen, die op 31 oktober 1815 had meegedeeld dat de gemeente voordien een wapen (lees: zegel) voerde met een bisschop, doch dat het zegelstempel sinds 1811 zoek was. Hij verzocht toen om een nieuw wapen „verbeeldende eenvoudig een klimmende leeuw”. Of hij hierbij heeft gedacht aan het Brabantse wapen, is onduidelijk. Hij verzuimde echter de kleuren voor het wapen op te geven waardoor het van de Rijkskleuren werd voorzien.

Bij K.B. van 4 maart 1958, nr. 9 werd de gemeente Hoogeloon, Hapert en Casteren bevestigd in het gebruik van het wapen „van azuur, beladen met een klimmende leeuw van goud, getongd en genageld van keel. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee paaren”. De oorzaak voor dit nieuwe K.B. was gelegen in het feit dat het oude wapendiploma ontoonbaar was geworden door beschadiging en dat de secretaris van de Hoge Raad van Adel bij aanvraag door het gemeentebestuur voor een nieuw diploma voorstelde een kroon aan het wapen toe te voegen.

Vanaf 1777 werd de gemeente benaderd door particulieren, die aanwijzingen hadden dat Hoogeloon c.a. vóór 1819 een ander wapen had gevoerd. Op verzoek van het college van B & W bracht het Streekarchief Zuid-Oost Brabant in oktober 1985 een rapport uit „Naar een nieuw gemeentewapen voor Hoogeloon c.a.”. Hieruit werd duidelijk, dat Hoogeloon c.a. sinds het midden van de 15de eeuw een zegel had gebruikt voor de (lage) schepenbank van de grondheerlijkheid van de abdij van Tongerlo aldaar, dat in 1559 werd gecontinueerd door de (hoge) schepenbank van Hapert, Hoogeloon en Casteren en dat tot 1810 in gebruik bleef. Het zegel vertoont van Hapert, de oorspronkelijke zetel van de schepenbank. Ondanks eventuele andere mogelijkheden werd in het rapport geadviseerd deze heilige als schildhouder van het nieuwe wapenschild op te nemen om de enige historische zegelfiguur niet verloren te laten gaan. Het nieuwe wapen zelf zou een combinatie worden waarin de oorspronkelijke symbolen van de „heren” van de drie kerkdorpen herkenbaar zijn: de leeuw van de hertogen van Brabant en de kepers van de abdij van Tongerlo. De leeuw betekende ook een continuatie van de „oude” leeuw van 1819 (1958), terwijl de drie kepers van Tongerlo tevens de drie kerkdorpen symboliseren.

Bij K.B. van 27 maart 1986, nr. 40 werd het volgende wapen aan de gemeente Hoogeloon verleend: „Gedeeld; I in sabel een leeuw van goud, getongd en genageld van keel; II in goud drie kepers van keel. Het schild ter linkerzijde gehouden door de Heilige Severinus, aartsbisschop van Keulen, van natuurlijke kleur, met een mijter van zilver, geboord en gevoerd van goud, gekleed in een albe van zilver, een overtuniek van goud, geboord van keel, een antieke kazuil van keel, gevoerd van goud, een pallium van zilver, beladen met vijf breedarmige kruisjes van sabel en met franje van goud, geschoeid van goud en houdende in de linkerhand een kromstaf eveneens van goud”.

J. TH. M. MELSEN.

Het wapen van de nieuwe gemeente Graafstroom.

„Het wapen moet zo eenvoudig mogelijk zijn. Een veelheid van wapenfiguren en een ingewikkelde schildverdeling dienen te worden vermeden.”

Dit punt 2 in de „Beschikking van de Minister van Binnenlandse Zaken van 18 oktober 1977, houdende richtlijnen betreffende het verlenen van wapens aan publiekrechtelijke lichamen . . .” enz. leek op het lijf geschreven van alle betrokkenen, toen ondergetekende in de Werkgroep Algemene Zaken voor de (toen) aanstaande nieuwe Gemeente Graafstroom op 17 juli 1985 een eerste gesprek voerde over mogelijkheden en wenselijkheden inzake een gemeentewapen, dat na 1 januari 1986 bij de Kroon zou kunnen worden aangevraagd. Niet alleen dat de vertegenwoordiging uit de tot Graafstroom samengevoegde gemeenten Bleskensgraaf, Brandwijk, Goudriaan, Molenaarsgraaf, Ottoland, Oud-Alblas en Wijngaarden met nadruk naar voren bracht dat het niet zou stroken met het karakter van de bevolking om „met het wapen te pralen”, maar de wens ging speciaal uit naar een „zo eenvoudig mogelijk model, waarin (eventueel: zo goed als) niets te herkennen zou zijn van de door de op te heffen gemeenten gevoerde wapens”. De gedachte voor een juist wapenmodel, zoals die bij ondergetekende leeft, namelijk dat door de grootst mogelijke eenvoud één nieuw embleem voor een „nieuwe gemeenschap” moet gevormd worden, vond alle weerklank.

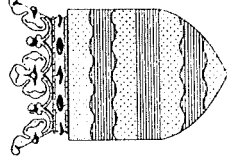
De naam van de gemeente, per 1 januari 1986 ingericht, is dezelfde als die van een „rivier, die te midden van de Alblasserwaard bestaat, (en) vroeger eene groote en diepe kil geweest schijnt te zijn; en is mogelijk ter plaatse waar zij de Graafstroom heet, eene gegravene vaart.”¹

In feite is de situatie aan het einde van onze eeuw aldus dat het water, dat dwars van oost naar west door de gemeente loopt, uit drie delen bestaat: in het oosten en westen een natuurlijke stroom, verbonden in het midden door een gegraven gedeelte (nl. in het dorp Molenaarsgraaf).

Overigens bestaat er vanouds en historisch tussen de samen-gevoegde gemeenten vrijwel geen enkele binding, anders dan die gevormd wordt door de Graafstroom.

De voormalige stromen Goudriaan (waaraan de gemeenten Goudriaan en Ottoland) en Alblas (waaraan Bleskensgraaf, Hofweg en Oud-Alblas) vormen eveneens fluviale karakteristieke bindingen van geografische oriëntatie resp. in het noordoosten en zuidwesten.

Met deze elementen toegerust werd een wapen ontworpen in metaal en kleur van het Rijkswapen: „In goud drie dwarsbalken van azuur, de bovenste en onderste golvend.” In de aldus ontstane afwisselend gouden en blauwe zeven wapendelen vond elk der voormalige gemeenten zich genoegzaam terug. Bij Koninklijk Besluit nr. 41 van 27 maart 1986 verleende de Koningin, gehoord de Hoge Raad van Adel, aan Graafstroom dit nieuwe wapen, gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels.

24 maart 1986 stelde de Raad der gemeente, „gelet op artikel 167 van de gemeentewet” naar het voorstel van Burgemeester en Wethouders een vlag voor de gemeente in volgens

1. A. J. van der Aa, Aardrijkskundig woordenboek IV (Gorinchem 1843) p. 750; I (Gorinchem 1839) p. 75 („Alblas”).

S'JANSKLOKKEN

een bladzijde om niet te vergeten

Het is geen alledaagse gebeurtenis, dat een gemeente bestuur besluit tot de aanschaf van een nieuwe gemeentewapen. Vorige maand was dit het geval in Hoogeloon, waar de raad unaniem besloot tot het aanvragen van een nieuw wapen bij de Hoge Raad. Daarmee kwam een einde aan een jarenlange discussie over het gemeentewapen. Deze discussie werd jarenlang gevoerd door de „deskundigen”. Steeds stelden zij de vraag of het bestaande gemeentewapen wel verantwoord is. Tenslotte hakte het gemeentebestuur vorig jaar de

knoop door en besloot aan het streekarchief Zuid-Oost-Brabant te verzoeken om een rapport op te stellen wat dan wel een verantwoord gemeentewapen zou zijn. Opsteller van het rapport is archiefambtenaar J. Melssen. In enkele tientallen bladzijden schetste hij een geschiedenis van een deel van het verleden van de gemeente Hoogeloon c.a., die bestaat uit de dorpen Hapert, Hoogeloon en Casteren. Tevens gaf hij aan hoe het wapen eruit zou kunnen zien. Op 28 januari nam de gemeenteraad van Hoogeloon zijn voorstel over en besloot tot

een in tweeën gedeeld wapenschild met daarachter de Heilige Severinus. In hun keuze voor een tweedeling en niet voor een vierdeling waren de gemeentebestuurders uitgegaan van de middeleeuwse situatie: toen zwaaiden de abt van Tongerlo en de hertog van Brabant daar de bestuurlijke scepter. Wanneer het wapen officieel wordt opgevoerd, is nog niet bekend. Dat het hoogstwaarschijnlijk zal worden doorgevoerd, is wel zeker. De Hoge Raad heeft het namelijk al doorgestuurd naar de Kroon ter goedkeuring.

Hoogeloon, een oude gemeente die op zoek was naar een nieuw wapen

De eerste historische vermelding van deze Kempische dorpen Hapert, Hoogeloon en Casteren is te vinden in het begin van de achtste eeuw, toen een zekere vrouw Bertilindis landerijen en bossen te Heopurdum (Hapert) schonk aan Sint-Willibrord. Het is zo goed als zeker, dat de cijnsrechten, die de abdij Echternach later (dertiende eeuw) blijkt te bezitten in Lo, Apert en Casterlo, nog met deze schenking te maken hebben. De drie dorpen hadden ieder een eigen kerk, zij het, dat de parochies Hoogeloon en Hapert eeuwenlang (tot 1819) door een pastoor werden bediend, die lid was van de beroemde Brabantse Norbertijnenabdij Tongerlo. Patroon van de kerk te Hoogeloon was en is de heilige Pancratius, een van de zogenaamde ijsheiligen, wiens feest in de Romeinse kalender op 12 mei wordt gevierd. Pancratius is een Romeinse martelaar, die waarschijnlijk ten tijde van de laatste grote kerkvervolging onder keizer Diocletianus, kort na het jaar 300, voor het christelijk geloof is gestorven. Zijn verering is reeds in de vijfde eeuw bekend: paus Symmachus (498-514) bouwde de eerste kerk boven zijn graf aan de Via Aurelia. Het schijnt, dat zijn verering tegen het einde van de negende eeuw, toen keizer Arnulf van Karintië (887-899) op 12 mei 896 Rome veroverde, en deze overwinning aan de heilige van de dag toeschreef, ook bekend werd in de Duitse landen, waar ze een hoge vlucht nam. In ons land is onder meer ook de hoofdkerk van Heerlen aan Pancratius toegewijd. De kerk van Hapert heeft en had de heilige Severinus tot patroon. Severinus, wiens feest op 23 oktober wordt gevierd, was rond het jaar 400 bisschop van Keulen. Hij leidde de christengemeente van deze Rijnstad in de dagen van de volksverhuizing, toen de Franken zich in deze omgeving vestigden. Een van de bekendste kerken van Keulen is nog aan hem toegewijd. Zijn verering is ook elders in het Kempenland bekend geweest, getuige het bestaan van een Severinuskapel in Blaarthem. Enige jaren geleden verrichtte Melssen uitvoerig onderzoek naar deze kerk of kapel onder de titel: "Een verdwenen parochie... of hoe Eindhoven een Keulse bisschop van haar grondgebied bande".

De kerk van Casteren voert de heilige Willibrordus als patroon, de geloofsverkondiger van de Nederlandse gewesten, wiens feest wordt herdacht op 7 november. Nagenoeg een halve eeuw, van 689 tot 739, werkte de Angelsaksische missionaris, die in 695 door Paus Sergius I tot bisschop werd gewijd, in onze streken. En nog zijn veel kerken aan hem toegewijd. Sint-Willibrord werd begraven in de door hem gestichte abdij van Echternach, van welk klooster, zoals gezegd, middeleeuwse relaties met de hier genoemde dorpen bekend zijn. De stelling van Melssen, dat de

kerk van Hoogeloon mogelijk oorspronkelijk de heilige Severinus tot patroon zou hebben gehad die dan in de vijftiende eeuw plaats zou hebben moeten maken voor de heilige Pancratius, die dan hier bekend zou zijn geworden, kan ik niet onderschrijven. Zoals boven gesteld, is de verering van Pancratius reeds bekend bij het begin van de tiende eeuw. Ook zijn mening, dat de kerk van Casteren oorspronkelijk een Lieve Vrouwekerk was, deel ik niet. Vermoedelijk is deze vergissing ontstaan, doordat in de kerk van Casteren, die afhankelijk was van het kapittel van Hilvarenbeek, een Lieve Vrouwaltaar bekend is, waarvan het beneficie met het pastoraat was verenigd. Een Sint-Willibrords-patrimonium is meestal vroeg middeleeuws en wijst bijna altijd op banden met de abdij van Echternach. In de vorige eeuw is er enige discussie geweest, of de parochie Hapert, die immers haar pastoor moest delen met Hoogeloon, waar de herder ook woonachtig was, steeds over een eigen kerkgebouw heeft beschikt. Rector J.A. Coppens is in zijn "Nieuwe beschrijving van het bisdom 's-Hertogenbosch" (deel drie, 106-107, 1843) voorzichtig geneigd deze vraag ontkennend te beantwoorden. Pastoor L.H.C. Schutjes daarentegen neemt in zijn bekende "Geschiedenis van het bisdom Den Bosch" (deel 4, 34-35, 1873) een ander standpunt in. Hij wijst mijns inziens terecht op de benaming "ecclesiae annexae" (verbonden kerken) in de Analecta van Gijsbertus Coeverincx. Bovendien worden beide parochies afzonderlijk genoemd in twee diocesane synoden, die in het eerste bisdom 's-Hertogenbosch werden gehouden, te weten in 1571 onder bisschop Laurentius Wetsuis en in 1612 onder Gijsbertus Masius. In 1571 heten zij "Hooge Loon en Hapaert"; in 1612 "Hooge Looij (sic) en Hapart". Schutjes' mening wordt bevestigd door de publikaties van pastoor G.C.A. Juten in het tijdschrift "Taxandria", die later gebundeld zijn in het "Concilium de Beke". Juten publiceerde daarin een groot aantal gegevens over het Luikse dekenaat Hilvarenbeek, steunende op de pouilles van de aartsdiaken van Kempenland.

Schepenbank

Naast een Onze Lieve Vrouwaltaar in Hoogeloon (1459) bestaat er een Onze Lieve Vrouwaltaar in Hapert (1520). Verder kent Hoogeloon, duidelijk de hoofdparochie, zeker in 1520 een altaar ter ere van de H. Pancratius. Uit de aanvullende gegevens, in 1970 gepubliceerd door de Bossche priesters G. Bannenbergh, A. Frenken en H. Hens in de "Oude dekenaten Cuyk, Woensel en Hilvarenbeek" is evenmin een andere conclusie te trekken. Zij noemen Hoogeloon een "ecclesia integra" en Hapert een "Appendix",

Het nieuwe wapen van de gemeente Hoogeloon c.a.

maar vermelden dezelfde altaren en beneficies. Bovendien hebben beide kerken een eigen kosterbeneficie of matricularia. De band met de abdij Tongerlo, die kerkelijk duidelijk is door het patronaatsrecht, dat in elk geval reeds in het begin van de veertiende eeuw bestond, werd in de zestiende eeuw nog veel sterker. Bezat de abt reeds omstreeks 1327 het jachtrecht en de lage heerlijkheid van de dorpen en parochies van Hapert en Hoogeloon (dat Hapert hier het eerst genoemd wordt is verklaarbaar, doordat de abdij het zwaarte-

punt van haar bezittingen in dat dorp had liggen) in 1559 kocht de abt van de hertog van Brabant (op dat ogenblik de koning van Spanje, Philips II) de hoge en middelbare heerlijkheden van Hapert en Hoogeloon. Even later verwierf hij ook nog de hoge, middelbare en lage heerlijkheid van de parochies en het dorp Casteren. Zo vormden de drie dorpen een nieuwe schepenbank, die de "costuijmen" (rechtsgewoonten) van Antwerpen volgde. Deze schepenbank gebruikte tot 1811 een zegel, waarop Haperts patroon, de H.

Severinus, is afgebeeld in bisschoppelijk gewaad met mijter en staf. Bij het verdrag van 15 januari 1590, waarbij de bisschopszetel van 's-Hertogenbosch werd gescheiden van de abtswaardigheid van Tongerlo, zodat beide functies niet meer verenigd waren, verwierf het bisdom 's-Hertogenbosch de goederen van de abdij Tongerlo in deze drie parochies. Naast de genoemde heerlijkheden waren dat zeven hoeven, de tienden, twee molens, vijvers, de grondcijns, de houtschat en het jachtrecht. De bisschop heeft overigens niet lang van zijn nieuw verworven bezit kunnen profiteren. Ook deze bezittingen werden na de vrede van Munster (1648) confiscieerd en 's Lands rentmeester van de geestelijke goederen nam de zaken over. Het is slechts een klein onderdeel van de immense diefstal, die de roemruchte Republiek der Verenigde Nederlanden pleegde inzake bezittingen van de katholieke Kerk. Ook kerkelijk gesproken waren er bij de vrede van Munster andere verhoudingen ontstaan. De bisschopszetel van 's-Hertogenbosch bleef na 1647 bijna twee eeuwen vacant en ook voor Hapert, Hoogeloon en Casteren begon het schuurkerkentijdperk. Van 1689 tot 1852 bedienden de pastoors van Netersel ook de parochie Casteren. Het patronaatsrecht van Tongerlo over de parochies Hoogeloon en Hapert bleef tot in de negentiende eeuw bestaan.

Gemeentewapen

Uitgaande van al deze historische gegevens draagt Melssen een aantal gegevens aan voor een nieuw gemeentewapen. Hij pleit voor de H. Severinus als schildhouder, als drager van het wapen dus. Hij is er niet voor de heilige op het wapenschild zelf te vermelden, zoals onlangs wel is gebeurd met de H. Odulfus in Best, en zoals vroeger Sint-Joris prijkte op het wapen van Stratum en de H. Lambertus op dat van Gestel en Blaarthem. Op het wapenschild zelf wil Melssen opgenomen zien: de Brabantse leeuw (in goud op een zwart veld) en het wapen van de abdij Tongerlo (drie gehoekte dwarsbalken — kepers — van keel — rood — op een gouden veld). Hij geeft het wapen de voorkeur boven de bisdomsadelaar (St.-Jan!) gezien de vrij korte periode van de bisschoppelijke rechten in Hapert, Hoogeloon en Casteren en de niet voor de hand liggende combinatie leeuw-adelaar. De verdeling van het wapen in twee of vier delen is een kwestie van voorkeur, en was ter beoordeling van de gemeentebestuurders van Hoogeloon c.a. Het achtste eeuwfeest van deze gemeente, te vieren op 6 september 1986, is in elk geval een goede gelegenheid om met een nieuw wapen en een nieuwe vlag naar buiten te treden.

dr. J.W.M. Peyenburg pr. archivaris van het bisdom.